

**Flekkefjord
landskapsvernområde**

Besøksstrategi

Flekkefjord landskapsvernområde

Innhold

1	Innledning.....	4
1.1	Formål	4
1.2	Kort om rammeverk.....	4
1.3	Forvaltning og skjøtsel	6
1.4	Andre planer.....	7
2	Kunnskapsgrunnlaget.....	8
2.1	Sårbare naturverdier	9
2.1.1	Sårbarhetsvurdering	10
2.2	Reiselivet.....	12
2.3	Den besøkende.....	12
2.4	Annen relevant kunnskap.....	13
2.4.1	Kulturminner.....	13
2.4.2	Kulturlandskap	14
2.5	Vurdering av tilstand og tilrettelegging i delområder	15
2.5.1	Brufjell	15
2.5.2	Hidreheia.....	17
2.5.3	Hågåsen.....	19
2.5.4	Berrefjord	20
2.5.5	Dåstøl – Stø	21
2.5.6	Kjellenes/Lindåsen.....	22
2.5.7	Ytre skjærgård, Husøy, Hummarøy, Prestøy og Dragøy	23
2.5.8	Langeland	26
2.5.9	Kalven	26
2.5.10	Andabeløy – Tarmevika	27
2.6	Sammenstilling og situasjonsanalyse av kunnskapen	27
3	Mål og strategiske grep.....	28
3.1	Mål med besøksforvaltningen	28
3.2	Strategiske grep	28
3.2.1	Kanalisering	28
3.2.2	Prioritering av innfallsporter	30

3.2.3	Informasjon	32
4	Kommunikasjonsplan	33
5	Tiltaksplan	34
5.1	Forvaltning og regulering	34
5.1.1	Adkomst og parkering	34
5.1.2	Informasjon	35
5.1.3	Besøkssentre og informasjonssentre.....	36
5.2	Tiltak i de enkelte delområder	37
5.2.1	Brufjell	37
5.2.2	Hidraheia.....	40
5.2.3	Hågåsen.....	42
5.2.4	Berrefjord	42
5.2.5	Dåstøl – Stø	43
5.2.6	Kjellenes/Lindåsen.....	44
5.2.7	Ytre Skjærgård	45
5.2.8	Langeland	48
5.2.9	Kalven	49
5.2.10	Andabeløy - Tarmevika	49
6	Referanser	51

Vedlegg:

1. Sårbarhetsvurdering
2. Tiltakstabell

Forsidefoto: Nysgjerrige geiter på Gården Li. Foto: Rambøll.

1 Innledning

Arbeidet med besøksforvaltning skal bidra til en bedre opplevelse for de besøkende i området, samt bidra til positiv utvikling og vekst for det lokale næringslivet i regionen. Hvis det oppstår interessekonflikter, skal tiltak som sikrer verneområdet mot uønskede inngrep og aktiviteter prioriteres /11/.

Besøksstrategien inneholder strategiske grep og tiltak (fysisk tilrettelegging, formidling av informasjon, osv.) som er nødvendige for å balanse verneverdiene, besøkende og lokal verdiskapning, slik at en oppnår størst mulig utbytte for alle brukerinteresser.

Besøksstrategien har som mål at alle kan nyte godt av verneområdet og at naturen sikres for fremtidige generasjoner. I prosessen med å utvikle besøksstrategien har verneområdestyret hatt fokus på å bygge legitimitet og tillit gjennom god kommunikasjon og samarbeid. Gode informasjonstiltak og økt kunnskapsformidling skal bidra til bedre forståelse for vernet og ivaretagelse av verneformålet.

Det er i dag mange besøkende til Brufjellområdet, og det er behov for tiltak for å hindre ytterligere skade på verneverdiene og samtidig sikre trygg ferdsel. Også i andre områder er det behov for tilretteleggingstiltak, og i hele verneområdet er det behov for nye skilt og infotavler. Denne besøksstrategien har derfor som fokus å få på plass nødvendig infrastruktur for å håndtere dagens ferdsel. Nye tiltak som har til formål å tiltrekke flere besøkende til verneområdet vil ikke bli prioritert før dette er på plass.

1.1 Formål

I Flekkefjord landskapsvernområde er det mange områder med sårbar natur og mange attraksjoner som tiltrekker seg besøkende fra inn- og utland. Enkelte steder har det store besøkstrykket medført at fugler og beitedyr forstyrres, terrenget slites ned og verneverdiene tar skade som følge av for mye ferdsel i verneområdet. Denne besøksstrategien har derfor som mål å sikre at verneverdiene blir ivaretatt og at ferdsel reguleres på en slik måte at området fremdeles kan være åpent for besøk, men uten at ferdsel skader verneverdiene.

1.2 Kort om rammeverk

Besøksstrategien er utarbeidet av verneområdestyret for Flekkefjord landskapsvernområde.

Rammen for arbeidet med besøksforvaltning i verneområder er verneforskriften (FOR-2005-03-11-225), naturmangfoldlovens bestemmelser om områdevern gitt i kap. V §§ 33-51, stortingsmelding «Natur for livet», Miljødirektoratets veiledere for forvaltning av verneområder (M106) og for besøksforvaltning (M415) og forvaltningsplan for Flekkefjord landskapsvernområde.

I tillegg til lovverket som gjelder spesifikt for verneområdet, er det flere lover og forskrifter som regulerer besøk og ferdsel i området:

- Lov om friluftslivet
- Lov om hundehold
- Lov om jakt og fangst av vilt
- Lov om laksefisk og innlandsfisk.
- Lokal forskrift om fartsbegrensning i sjøen, Flekkefjord kommune
- Lokal forskrift om helårlig båndtvang i områder der dyr beiter (vedtatt desember 2021).

Arbeidet med besøksstrategien er organisert i tråd med organiseringskartet i godkjent prosjektplan /12/. Innspill fra aktører med interesser innenfor, og i randsonen til landskapsvernområdet ble samlet gjennom arbeid i en prosjektgruppe. Det ble utarbeidet en oversikt over eksisterende kunnskap om landskapsvernområdet og kartleggingsrapporter ble bestilt i noen tilfeller der eksisterende data var mangelfull.

Oppstartsmøtet ble annonsert i flere lokale og regionale aviser med invitasjon til deltagelse. På oppstartsmøtet 18. april 2018 i Mandal ble 80 deltagere invitert til å delta i en av de fem etablerte prosjektgruppene. Verneområdestyret fikk en svært positiv respons og prosjektgruppene har jobbet i perioden 2018-2019. Inndeling av prosjektgruppene:

- 1A: Grunneiere i Oksøy-Ryvingen landskapsvernområde
- 1B: Grunneiere i Flekkefjord landskapsvernområde
- 2: Reiselivsnæring, turistforeninger og andre turist-fokuserte frivillige organisasjoner
- 3: Natur- og miljøvernorganisasjoner
- 4: Administrative organisasjoner – Statsforvalteren, Fylkeskommunen, Kystverket, Statens naturoppsyn, kommunerepresentanter (Kristiansand, Søgne, Mandal og Flekkefjord).

Prosjektgruppe 1A, 1B, og 2 hadde flere møter i 2018-2019 /15/.

Det er gjennomført befaringer og regelmessige møter med flere aktører, blant annet jordbrukssjef og næringssjef i Flekkefjord kommune og Smaabyen - drivkraft for reisemålsutvikling i kommunen.

Utkast til besøksstrategi har vært i offentlig høring og det kom inn flere høringsinnspill. Høringsinnspill er innarbeidet i besøksstrategien

1.3 Forvaltning og skjøtsel

Besøksstrategien er et verktøy som verneområdeforvaltningen (VORF) kan bruke for å bidra til å balansere hensynet til verneverdier, friluftsliv og lokal verdiskaping. Besøksstrategien fokuserer på de deler av forvaltningen som har med besøk å gjøre og er å regne som et supplement til forvaltningsplanen. For regulering, skjøtsel, bestemmelser om bruk med mer vises til forvaltningsplanen for Flekkefjord landskapsvernområde.

Grunneiere som driver med skjøtsel og beiting i verneområdet er avhengige av å kunne høste mest mulig fôr innenfor de områder som i dag er registrert som innmark. Det er ikke aktuelt å utvide disse områdene og transport av fôr inn i verneområdet er ikke ønskelig av hensyn til gjødslingseffekten. Av den grunn er det viktig at ferdsel i størst mulig grad styres utenom innmark, eller kanaliseres over disse på stier eller veier som er tydelig merket i terrenget.

Det er utarbeidet skjøtelsplaner for følgende områder:

- Kleppe - Dåtland – Li
- Li
- Stykkjet
- Dragøy og Steglet

I tillegg til skjøtelsplaner for private eiendommer i verneområdet er det utarbeidet forvaltningsplaner for de statlig sikrede eiendommene på Hågåsen, i Tarmevika (Andabeløy) og på Brufjell (Skjærgårdspark).

Flekkefjord kommune har ansvar for forvaltningsplaner for Lister skjærgårdspark i tillegg til statlige sikrede friluftsområder. I praksis fungerer skjærgårdsparkavtalene på samme måte som statlige sikrede friluftsområder for øvrig. I disse avtalene har staten, ved kommunen som forvaltningsmyndighet, rett til å opprette og vedlikeholde innretninger for tilrettelegging av allmennhetens bruk av arealene til friluftsliv. Tilrettelegging for friluftsliv skal uansett ta hensyn til vernebestemmelsene dersom tiltak planlegges innenfor verneområdet.

Skjærgårdstjenesten i kommunen gjennomfører skjøtsel, drift og vedlikehold av områder hvor det foreligger en avtale. Kommunen skal sørge for iverksetting av renhold og tilsyn med området og kan foreta rydding og tilrettelegging for friluftsliv i samarbeid med verneområdestyret. For å regulere ferdselen i området kan kommunen fastsette atferdsregler i henhold til § 15 i lov om friluftslivet med sikte på å fremme naturvennlig utøvelse av friluftsliv.

Forvaltningsplanen definerer følgende forvaltningsutfordringer for tema ferdsel og friluftsliv:

- Slitasje og skader på vegetasjon
- Forstyrrelse av dyreliv og fugleliv, inkludert beitedyr
- Begrensede parkeringsmuligheter ved innfallsporter
- Manglende informasjon til besøkende; begrenset kunnskap om verneverdier

Følgende forvaltningsmål i forvaltningsplanen er relevante for besøksstrategien:

- **Landbruk**
Verneområdet skal kunne utnyttes som en ressurs for landbruket innenfor rammene av verneformål og vernebestemmelser. Beiting og andre skjøtselstiltak i landbruket skal bidra til bevaring av verneverdiene.
- **Friluftsliv**
Forvaltningen av verneområdet skal bidra til å fremme gode friluftslivsopplevelser, samtidig som verneverdiene opprettholdes.
- **Reiseliv**
Verneområdet skal kunne brukes som en ressurs for reiselivsnæringen i regionen. Reiselivet i verneområdet skal være bærekraftig og innenfor rammen av verneformål og vernebestemmelser.

Kommunen har ansvar for tilrettelegging og det innebærer at kommunen inngår stiavtaler med aktuelle berørte grunneiere. Slike avtaler skal ligge til grunn for alle stier som kommunen merker, skilter og vedlikeholder.

Det er gitt generelle retningslinjer for ferdsel og friluftsliv i forvaltningsplanen.

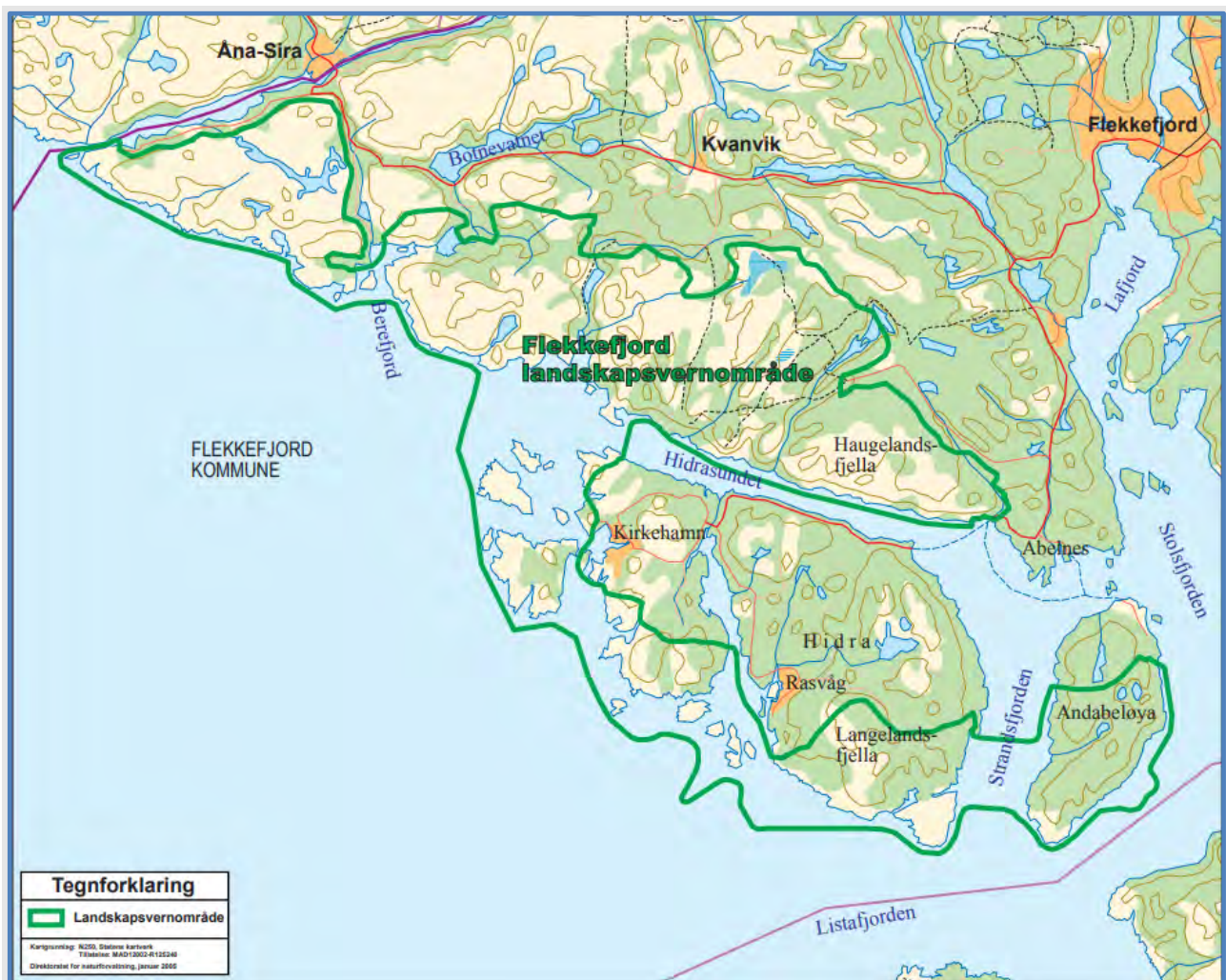
1.4 Andre planer

Det er planer om et kystkultursenter i Kirkehamn. Senteret kan omfatte et informasjonssenter for verneområdet /25/. Planen er beskrevet i detaljer i en mulighetsstudie fra MIMIR arkitekter /26/. Mulighetsstudiet beskriver et bygg plassert utenfor verneområdet. Besøkssenteret vil trekke mer besøkende til Kirkehamn. Det er ikke fast forbindelse til Dragøy, Prestøy eller noen av de andre små øyene i nærheten, og all ferdsel hit må skje med båt. Av den grunn forventes det en begrenset økning i ferdsel fra besøkssenteret til nærliggende øyer og holmer.

2 Kunnskapsgrunnlaget

Flekkefjord landskapsvernområde ligger vest i Agder, og strekker seg fra Andabeløy i øst til Egdeholmen ved grensa til Åna Sira i vest. Landskapsvernområdets samlede areal er på ca. 54 km² hvorav ca. 38,5 km² er landareal inkludert ferskvann, og ca. 15,5 km² sjøareal.

Flekkefjord landskapsvernområde (figur 1) er et mangfoldig og kontrastfylt landskap. Her finnes et frodig kystlandskap med mektige fjell, urørt skjærgård, kulturlandskap med beitedyr, gammel kystfuruskog og frodige edellauvskoger. Den rødlistede arten klokkesøte som vokser i fuktige lyngheier har et nasjonalt kjerneområde her. Hovedtrekket for rovfugl langs kysten går gjennom området inne på Hidraheia.

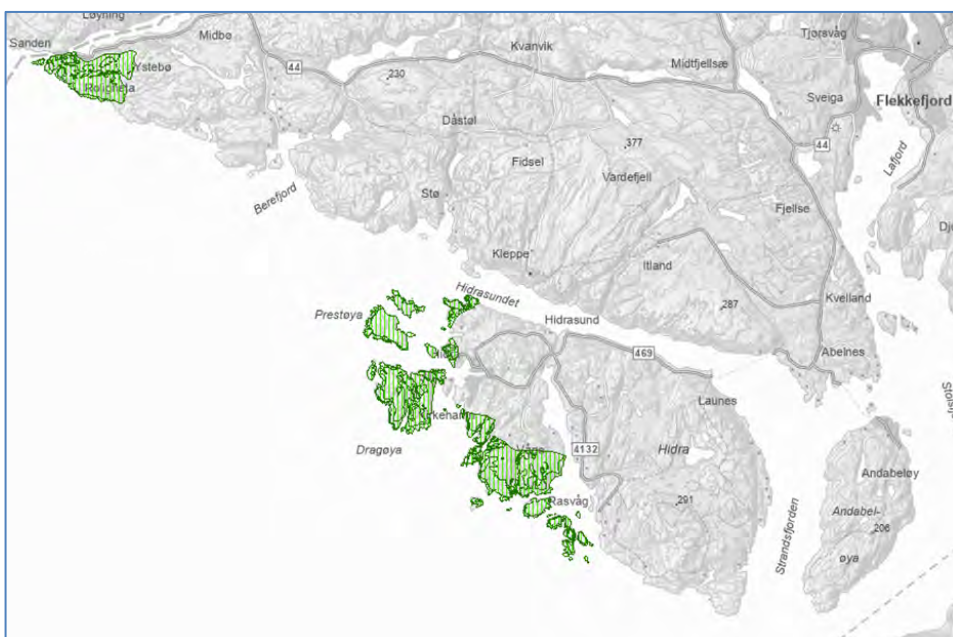
Figur 1. Flekkefjord landskapsvernområde. Kilde: faktaark, Naturbase.

Kunnskapsgrunnlaget som er benyttet i besøksstrategien er hentet fra følgende kilder:

1. Naturbase.no
2. Artsdatabanken.no
3. Verneplan Flekkefjord landskapsvernområde
4. Forvaltningsplan for Flekkefjord LVO 2010
5. Utkast til Forvaltningsplan for Flekkefjord LVO 2016
6. Forvaltningsplan for Flekkefjord 2022
7. Forskrift om fartsbegrensning i sjø, Flekkefjord kommune
8. Besøksstrategi for Flekkefjord LVO 2020-2030 – Høringsutkast, juli 2020
9. Samlet rapport fra referansegrupper for grunneiere, reiseliv og natur- og miljøorg.
10. Skjøtselsplan for Li 2011-2015
11. Forvaltningsplan for Stykkjet 2008-2015
12. Skjøtselsplan for verdifullt kulturlandskap Kleppe – Dåtland – Li 2018
13. Skjøtselsplan for Kleppa, 2018
14. Forvaltningsplan for Skjærgårdsparken Lister
15. Forvaltningsplan for Tarmevika 2019, Flekkefjord kommune
16. Forvaltningsplan for Hågåsen 2021, Flekkefjord kommune
17. Forvaltningsplan for Brufjell 2021, Flekkefjord kommune
18. Reisemålsstrategi for Flekkefjord – fra fire fyrtårn til helårlig reisemål
19. Brukerundersøkelser for Flekkefjord og Oksøy-Ryvingen landskapsvernområder 2018.

2.1 Sårbare naturverdier

I 2022 ble deler av verneområdet kartlagt i basiskartleggingen /29/. Figur 2 viser areal som ble kartlagt. De store områdene på Hidraheia, Langeland og Andabeløy ble ikke kartlagt i samme omgang.

Figur 2 Areal kartlagt i basiskartlegging 2022. Kilde: Naturbase.

I Naturbase er det registrert naturtyper kartlagt etter DN håndbok 13 /1/, men flere av registreringene er av eldre dato. Av registrerte naturtyper kan nevnes gammel kystfuruskog, rik edellauskog, kystlyngheier, naturbeitemarker og slåttemark. Særlig naturbeitemark og slåttemark kan være sårbare for slitasje.

Området er et viktig område for trekkende rovfugl og særlig rovfugl som oppholder seg på rasteområder er sårbare for forstyrrelser. I tillegg er det registrert hekking av hubro, vandrefalk og musvåk i området /2/. Området er også viktig funksjonsområde for sjøfugl, engfugl og spetter som er sårbare for forstyrrelser, særlig i hekketiden.

Naturverdier i verneområdet knytter seg til det åpne kystlandskapet. Store åpne flater med skrin jord er i utgangspunktet sårbare for ferdsel, da det kan medføre slitasje. I tillegg finnes det områder med bratte lier, der ferdsel allerede har medført skader på verneverdiene. Store områder med kystlynghei som er en sterkt truet naturtype er en av de største attraksjoner i verneområdet. I kystlyngheiene vokser det mye av den sårbare arten klokkesøte. I tillegg er kystlyngheiene levested for andre planter, dyr og sopp.

Ved befaringer høsten 2021 ble det gjort en tilstandsvurdering av flere av de tidligere kartlagte naturtypene. Flere lokaliteter som i Naturbase var registrert som slåttemark, hadde i 2021 preg av å være naturbeitemark. Store deler av området er kartlagt som kystlynghei, men det er forskjell på tilstandene, da siste kartlegging ble foretatt i 2012.

Det er i perioden 2016-2021 registrert 228 observasjoner av dyr og planter fordelt på et femtital arter i Artskart (validerte funn med koordinatpresisjon bedre enn 1000 m) /2/. I Naturbase er det avgrenset leveområder for arter av særlig forvaltningsinteresse, blant annet for de tre spetteartene som forekommer i området. Dataene er imidlertid mer enn 10 år gamle. Det vises til forvaltningsplanen og sårbarhetsvurderingen for mer informasjon om naturverdier.

2.1.1 Sårbarhetsvurdering

Det er utarbeidet en sårbarhetsvurdering for verneområdet. Vurderingen er gjennomført på de mest besøkte lokaliteter. Områder utenfor verneområdet er ikke vurdert. Se sårbarhetsvurdering i vedlegg 1. Tabell 1 oppsummerer resultatene fra sårbarhetsvurderingen.

Tabell 1 Oppsummering av resultater fra sårbarhetsvurderingen.

Lokalitet	Type	Sårbar natur	Skår uten tiltak
Hidra – Hågåsen	Sti, utsiktspunkt, destinasjon	Mulig hekkeområde for engfugl	Ikke mulig å regne ut skår pga. mangel på data
Hidra – Kjellnes	Sti og utsiktspunkt	Myr og bratt li, hekke- og beiteområde for dykkender	20
Hidra – Langelandsfjell - Kalvekilen	lilandstigningspunkt og sti	Myr, strandeng	10
Prestøy	lilandstigningspunkt	Myr, berg og grunnlendt mark, hekkeområde for ærfugl, beiteområde for dykkender	32
Dragøy	lilandstigningspunkt og sti	Myr, berg og grunnlendt mark, myr, bratt li, hekkeområde for musvåk og ærfugl, beiteområde for sjøfugl	31
Husøy og Hummarøy	lilandstigningspunkt og destinasjon	Hekkeområde for ærfugl, beiteområde for dykkender	23

Andabeløy – Tarmevika	Ilandstigningspunkt	Bratt li, myr, beiteområde for dykkender	6
Hidreheia – Itland - Li	Innfallsport, sti, utsiktspunkt	Myr, blauthøl	20
Hidreheia – Li	Innfallsport, sti og destinasjon	Slåttemark, semi-naturlig eng, beiteområde for dykkender	13
Dåstøl - Stø	Innfallsport, sti og destinasjon	Strandeng, slåttemark	9
Brufjell	Innfallsport, sti, utsiktspunkt og destinasjon	Bratt li, myr, berg og grunnlendt mark, salamander	52

Det er særlig behov for kartlegging av leveområder til fugl som ikke tåler forstyrrelser.

Tabell 1 Oppsummering av resultater fra sårbarhetsvurderingen. viser at Brufjell, Prestøy og Dragøy har høy sårbarhet. Besøksmengden på Brufjell er på et nivå som tilsier at det kreves strakstiltak for å forhindre skade på verneverdiene. På Prestøy og Dragøy er besøksmengden ennå liten, men det bør ikke prioriteres tiltak her som vil øke besøksmengden, da begge områdene har høy sårbarhet. På stien fra Itland til Li er det middels sårbarhet, og en bør planlegge for bedre kanalisering og oppgradering. På Husøy er det vurdert middels sårbarhet pga. hekkende fugl og en bør unngå spredt ferdsel på mindre øyer og holmer. Av den grunn kan det være hensiktsmessig å kanalisere størsteparten av ferdselen til steder som tåler mye besøk og som ligger perifert i forhold til hekkelokaliteter. Oppgradering av ilandstigningspunkt på Hummarøy kan være et tiltak som har en slik ønsket effekt.

Kystlynghei finnes også på øyer og holmer i skjærgården rundt Hidra. Liten grad av tekniske inngrep og et kulturlandskap i god hevd bidrar til store opplevelsesverdier i verneområdet. Sårbarhetsvurderingen viser at dagens besøksmengde ikke bidrar til særlig negative effekter på verneverdiene på øyer og holmer rundt Hidra. Enkelte steder som Prestøy og Dragøy er imidlertid veldig sårbare for økt ferdselstrykk, da ferdsel kan medføre skade på vegetasjon og fugleliv.

På Hidraheia er det registrert sårbare enheter langs stinettet fra Itland til Li. Det er flere steder lagt ut bruer og klopper, men det er fortsatt områder med fuktige søkk. Stiene er tydelig markerte i terreng, og med noen få grep og enkel tilrettelegging kan sårbarheten reduseres for vegetasjonen langs stiene på Hidraheia. En særlig utfordring ligger i å kanalisere ferdsel forbi Kvednhylen, der stien passerer både slåtteenng i god hevd og en myrflate.

Store områder har i dag veldig lite ferdsel. Områdene på Ystebøheia blir beitet av sau som går ute hele året, akkurat som på Hidraheia der tre flokker av villsau beiter ute hele året. Lengst øst på Hidraheia er det et område som i dag ikke er i drift og som fungerer som et referanseområde for et landskap i naturlig utvikling. Dette området er særlig interessant i undervisnings- og forskningssammenheng, men også for besøkende.

Hågåsen er godt tilrettelagt for besøk og det er bare en del av Hågåsen som ligger inne i verneområdet. Naturverdiene på Hågåsen knytter seg til naturbeitemark og enkelte forekomster av stedegne trær, men ingen sårbare vegetasjonseenheter.

Utover lokalitetene som er undersøkt i felt er det et titalls holmer og skjær som fungerer som hekkeområder for sjøfugl. Det er gjort søk i Artskart og hentet frem alle lokaliteter som i de siste 5 årene har hatt forekomster av rødlistede fuglearter i reproduksjon eller mulig reproduksjon. Rundt disse lokalitetene er det i sårbarhetsvurderingen lagt inn en buffersone. Siden ferdsel på sjø går

over store områder, er alle lokaliteter med rødlistede fuglearter i hekkeperioden regnet som sårbare.

Overvintrende fugl, eksempelvis lomvi, havelle og ærfugl, er sårbare for forstyrrelser i vinterperioden, da forstyrrelser kan føre til at fuglene ikke får i seg nok mat eller tvinges å bruke for mye energi på fluktmanøvrer. I sårbarhetsvurderingen regnes alle grunne sjøområder (<50 m dybde) som sårbare områder der ferdsel om vinteren bør holdes på et minimum. Dette gjelder hele sjøflaten i verneområdet, med unntak av sentrale deler av Hidrasundet samt Strandsfjorden mellom Hydra og Andabeløy.

2.2 Reiselivet

Reiselivet i og rundt Flekkefjord landskapsvernområde er ikke organisert i et felles destinasjonsselskap. Prosjektgruppe 2 (Reiselivsnæring, turistforeninger og andre turist-fokuserte frivillige organisasjoner) gjennomførte tre møter som ble avholdt på Hydra (Flekkefjord), Flekkerøy (Kristiansand) og Landøy (Lindesnes). Sluttrapporten legger opp til sammenkoplinger som tilrettelegger og inspirerer til besøk, fra lavkost nærområdeturer for lokalbefolkning og besøkende til utenlandske luksusturister som ønsker en spesialtilpasset opplevelse langs kysten, gjerne inkludert andre severdigheter i Norge/Skandinavia. Sluttrapporten presenteres som en reise fra øst mot vest, hvor idéen er at internasjonale besøkende kommer til Gardermoen og avslutter i Stavanger eller Bergen /15/.

Landskapsvernområdet ligger sentralt i Magma Geopark. Geoturistene er særlig interessert i reisemål som har en spesiell kombinasjon av opplevelser som for eksempel økologi, geologi, kultur og historie. Flekkefjord landskapsvernområde tilbyr alt dette, og har et potensiale i forhold til utvikling av et bærekraftig nisjeprodukt innen turisme i samarbeid med Smaabyen og Magma Geopark.

Brufjell og Hågåsen er to av fire fyrtårn i Flekkefjord kommunes regionale reiselivsstrategi. De andre er Hollenderbyen og Flekkefjordbanen. Fyrtårnene skal ifølge reiselivsstrategien markedsføres for å bygge lokal verdiskapning og gi økt internasjonale interesse.

Fra reiselivsnæringens side virker det som om de tilreisende til Flekkefjord landskapsvernområde har lite kjennskap til at det er et landskapsvernområde. Området er viktig for turismen og markedsføres aktivt hos destinasjonsselskapene, men ikke som et landskapsvernområde. Brufjellhålane, Hågåsen og Gården Li er de største attraksjonene i verneområdet.

Landskapsvernområdet oppleves best fra båt, men det er få tilbydere av båtutleie.

2.3 Den besøkende

Flekkefjord landskapsvernområde har stor verdi for allmenhetens utøvelse av friluftsliv. Tallene fra brukerundersøkelsen viser at friluftslivet har stor verdi, ikke bare for lokalbefolkningen, men også for besøkende til Flekkefjord, inkludert utenlandske turister.

I skjærgården er det mange kulturlandskapsperler med kulturminner av stor interesse for de besøkende. På øyer og holmer er det muligheter for både telting og bading.

Båtlivet, herunder bruk av kajakk, jakt og fiske, telttur, klatring og vandring langs stier er de viktigste friluftaktivitetene i Flekkefjord landskapsvernområde. Tilrettelegging for friluftsliv er ikke en del av verneformålet for Flekkefjord landskapsvernområde, men forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til «Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv i samsvar med forvaltningsplanen» (jmf.: § 5 pkt e i Verneforskriften).

Parkeringsplasser er viktig for de besøkendes tilgang til verneområdet. Brukerundersøkelsen viser at 74 % av de besøkende brukte bil som transportmiddel. Motorbåt og «annet» oppnådde 10 % hver. På Itland er det tilstrekkelig med parkeringsmuligheter. Brufjell har ikke nok parkeringsplasser på enkelte dager.

I 2018 ble det gjennomført en brukerundersøkelse /24/. Det ble utplassert sju registreringskasser i Flekkefjord: Brufjell, Langeland, Husøy, Hågåsen og de tre innfallsportene til Hidreheia: Dåstøl, Fidsel, og Itland. Et detaljert kart og beskrivelse av hvert område finnes i Selvaag & Wold (2019) på verneområdestyret sin nettside. Til sammen ble 554 spørreskjema samlet inn. Undersøkelsen viste blant annet:

- Tallene fra ferdselstelloene viser at i 2022 hadde Brufjell mer enn 31.000 besøkende og i 2023 mer enn 19.000 besøkende.
- 70% av de besøkende er godt tilfreds med tilretteleggingen, og 28% er ganske tilfreds. Bare 2% er misfornøyd.
- Utenlandske turister har ikke deltatt i undersøkelsen.
- Det er mye båtbruk om sommeren, men det har ikke blitt hentet inn svar fra denne brukerguppe.

I forbindelse med en revisjon av besøksstrategien bør det utføres en ny brukerundersøkelse som også omfatter respons fra båtfolk og utenlandske turister.

2.4 Annen relevant kunnskap

2.4.1 Kulturminner

Det finnes hundrevis av kulturminner i Flekkefjord landskapsvernområde. Mange av kulturminnene er av stor interesse for de besøkende. En eventuell utvelgelse av hvilke kulturminner som skal markedsføres blir gjort i samarbeid med Fylkeskonservatoren/ Riksantikvaren som har hovedansvaret for å ivareta kulturminner og fornminner, og Flekkefjord kommunes kulturminneplan.

I Flekkefjord kommunes kulturminneplan blir kulturminner kategorisert i forhold til om de har internasjonal, nasjonal og lokal verdi. Tiltak som omhandler opplysning, skilting, opplæring og historiefortelling anses som positivt.

2.4.2 Kulturlandskap

Store deler av Flekkefjord landskapsvernområde består av private landbrukseiendommer. Det er lite innmark og dyrka areal. Det er innmark på Mønstremyr, Polland, Kleppe, Li og Dåtland. Arealene er ganske små, bortsett fra Mønstremyr der rundt 75 daa er dyrka. Mønstremyr var tidligere en stor myr, men er nå dyrket opp. Utmarksareal utgjør størstedelen av landbruksarealet og det meste av arealet i verneområdet. Kystlynghei, naturbeitemark og skog dekker mesteparten av arealet, men det finnes også slåttemark, myr, vatn, bart fjell og vassdrag.

Kystlynghei, naturbeitemark og slåttemark er truede naturtyper, jf. Norsk rødliste for naturtyper. Kystlynghei og slåttemark er vurdert sterkt truet (EN) mens naturbeitemark er vurdert som sårbar (VU). Opphør av drift, gjengroing, fremmede arter og fysiske inngrep er noen av de viktigste trusler mot disse to naturtypene. Kystlynghei, naturbeitemark og slåttemark er avhengig av kontinuerlig skjøtsel gjennom beite, slått og sviing.

Det er private grunneiere som driver med skjøtsel av kulturlandskapet og bidrar til opprettholdelse av verneverdiene. Utmarksbeite med villsau har fått fornyet interesse og flere områder innenfor verneområdet skjøttes med villsau på helårsbeite. Denne driftsformen krever tilsyn med dyr hele året. Villsau er godt tilpasset de lokale forholdene og lammer ute i terrenget uten hjelp. Når det nærmer seg lamming i april – mai, trekker de voksne seg litt unna fra flokken og dermed spres sauene over et stort område. De er svært sårbare for forstyrrelser i denne perioden og ferdsel i områder hvor villsau lammer kan føre til at lammene etterlates og dør. Den generelle båndtvangen fra 1. april til 20. august dekker hele denne perioden.

Løse hunder kan på andre tider av året forstyrre og jage vekk villsau og storfe. Dette stresser dyrene unødig og kan føre til at de holder seg unna visse områder.

Slått av engarealer eller myrarealer fremmer et rikt arts mangfold og disse arealene er viktige biotoper for insekter og fugl. Slåttemarkene er små og sårbare for slitasje som kan skade vegetasjonen. Stier skal helst legges utenom slåttemark og det bør informeres om at telting, grilling, bålrensing mm. på disse arealene er uønsket.

2.5 Vurdering av tilstand og tilrettelegging i delområder

2.5.1 Brufjell

Antall besøkende til Brufjell har variert en del, men har økt betydelig de siste ti årene. Området har på få år gått fra å være et lite besøkt område til å få betydelig besøksmengde. Området har gjennom betydelig markedsføring av Flekkefjord kommune, reiselivsaktører og andre (figur 3). Området blir mye besøkt av turister nasjonalt og internasjonalt. Området er blant annet et av kommunens «4 fyrårn».

Med over 31.000 besøkende i 2022 og over 19.000 besøkende i 2023 er slitasjen i området betydelig. Overbelastning langs stier, slitasje og skader i terrenget og stier med sikkerhetsrisiko er noen av utfordringene. Området ved Brufjell ble statlig sikret som friluftsområde i 2013, og Flekkefjord kommune har på vegne av Miljødirektoratet et stort ansvar for oppfølging av tiltak og området.

Sårbarhetsvurderingen viser at området rundt Brufjell er preget av det høye besøksantallet. Fotturismen har ført til stedvis erosjon, noe som er godt synlig i et landskap som allerede har minimalt vegetasjonsdekke. Økende besøkstall vil forsterke slitasjen, med påfølgende erosjon og endringer i hydrologi og bunnsubstrat. Økt besøkstrykk har ført til utfordringer i forhold til å kunne drive beitenæring i området. Beitenæringen er helt essensiell for å opprettholde kulturlandskapet i området.

Stien fra Brufjell og ned til Brufjellhålene er svært bratt og har høy vanskelighetsgrad (figur 4). Turen er utfordrende og bør skje på tørt og bart fjell. Man må være oppmerksom på store bølger når man kommer ned til selv grytene. Trygg nedstigning krever godt fottøy og er ikke egnet for små barn og hunder. For å lette den korte klatreturen er det satt opp håndtak i metall. Flere av trinnene er rammet av steinsprang. Det seneste året har det også vært tre personer som har omkommet ved Brufjellhålene.

På et mer overordnet nivå må en vurdere om området er egnet for den type masseturisme som det er lagt opp til. Områdene ned fra Brufjell til Brufjellhålene vil alltid være krevende, og av hensynet til formålet med vernet, kan en ikke forvente å gjøre så mye nye tiltak fremover. Området skal bevares som urørt natur fremover, da området har nasjonal/internasjonal verdi. Det vil alltid komme mange brukere nasjonalt og internasjonalt med begrenset erfaring for denne type turer. Det vil være relativt stor sannsynlighet for flere dødsfall fremover, så langt det ikke er mulig å sikre slike områder. Det er heller ikke lagt opp til bruk av lokale guider, noe som kunne ha begrenset risikoen på slike turer.

Brufjell har et stort potensial for lokal verdiskaping, men området promoteres ikke av verneområdestyret. Imidlertid blir området markedsført av kommunen, reiselivet og andre aktører. For Brufjell vil det være behov for en helhetlig plan for området. Det kreves samarbeid mellom flere aktører som verneområdestyret, grunneiere, fylkeskommunen, kommunen, reiselivet m.m. For verneområdestyret er det viktig at økt besøksmengde ikke skal gå på bekostning av verneformålet og verneverdiene.

Figur 3 Skiltkaos på parkeringsplassen ved Roligheten. Foto: Rambøll.

Figur 4 Sti fra Roligheten mot Brufjell går i bratt terreng på ustabil substrat (til venstre). Nedstigning til Brufjellhålene går på Via ferrata med jernsteg boltet i fjellet og med stålwire som sikring (til høyre). Foto: Rambøll.

2.5.2 Hidraheia

Stiavtaler er kommunens ansvar.

Figur 5 Sti fra Itland til Kjørsfjellet. Flere strekninger på stien eser utover i terrenget. Foto: Rambøll,

Det er enighet om at enkelte stier kan vedlikeholdes og merkes, samt vises på informasjonsplakater og i brosyrer. Stier uten stiavtaler vil ikke bli markedsført på nett, i trykksaker eller på tavler/skilt (figur 5).

Gården Li

Gården Li ble kjøpt av Flekkefjord og Oplands Turistforening (FOT) i 1999. Gården med våningshus og stegeløe (figur 6) ble restaurert og åpnet for publikum i 2009. Hus og uthus fungerer i dag som ubetjente DNT-hytter. Gjengroing er den største trusselen mot verneverdiene på Gården Li og foreningen har gjort en stor innsats i å restaurere deler av kulturlandskapet. Det er geiter, villsau og kyr som beiter i området hele året.

Det er muligheter for flere utendørsaktiviteter på Li. Her kan man vandre i løvskog ned til Dåtlandstrand hvor det er et bryggeanlegg. Her er det også klatremuligheter med Via Ferrata (klatresti). Det er kajaker og båt, samt fiskemuligheter. I tunet på gården er det god plass til ulike aktiviteter. Det er mulig for turfolk å overnatte i løa og i huset. Det er 15 sengeplasser i huset fordelt på tre rom, og løa har ett soverom med åtte køyesenger og hems.

Figur 6 Gården Li med stegeløa til høyre. Foto: Rambøll.

Dåtlandstrand

Dåtlandstrand er en del av skjærgårdsparken på nordsiden av Hidrasundet. Her er det mulighet for overnatting og å låne kajaker. Stien opp til DNT-hytta Gården Li er i dårlig tilstand og må tilrettelegges og sikres med rekkverk flere steder. I Dåtlandstrand er det tilrettelagt med steinbrygge (fiur 7), akter fortøyning, benker, grill og toalett – alt er tilgjengelig for de besøkende.

Dåtlandstrand er en populær innfallsport og besøksmål. Det er behov for informasjonstavle/skilt med informasjon om beitedyr, kulturlandskapet og hensynsfull ferdsel.

Figur 7 Brygge i Dåtlandstrand. I fjellveggen i bakgrunnen er det montert en sikringswire til Via ferrata.
Foto: Rambøll.

2.5.3 Hågåsen

Hågåsen er ett av fire fyrtårn i Flekkefjord kommunens regionale reiselivsstrategi som skal markedsføres for å skape lokal verdiskapning og gi økt internasjonal oppmerksomhet. En liten del av Hågåsen ligger inngår i verneområdet.

Fra Fv. 4134 til Kirkehamn går turen på en grusvei opp til det gamle kystbatteriet på Hågåsen. Her er det utsikt over havet, Kirkehamn og store deler av Hydra (figur 8). Kystfortet var en del av festningsverket som ble bygd langs Atlanterhavskysten under andre verdenskrig.

Veien opp til Hågåsen er i god stand, men det er behov for vedlikehold. Flekkefjord kommune har, som myndighet for de statlig sikrede friluftsområder, med midler fra Miljødirektoratet (2019) etablert av p-plass og toalett. I dag er Hågåsen det eneste stedet hvor landskapsvernområdet er tilgjengelig for rullestolbrukere. Siste del av veien opp til toppen er imidlertid svært bratt og vanskelig tilgjengelig for funksjonshemmede. Underjordiske tunneler som var i bruk under krigen er delvis tilgjengelige, men åpninger i tunneltaket er ikke sikret. Disse er kun synlige som hull i bakken og utgjør en vesentlig sikkerhetsrisiko.

Figur 8 Utsikt fra Hågåsen. Foto: Rambøll.

2.5.4 Berrefjord

Berrefjord ligger i vestre del av Hidraheiene, mellom Stø og Tele, og inngår i et statlig sikret friluftsområde. Det finnes flere turstier i området, men terrenget er forholdsvis gjengrodd. Berrefjord er landfast, men ikke tilgjengelig fra vei, og er omkranset av bratte heier med bart fjell, lauvkratt og einer. Siktagran er fjernet i 2019. Berrefjord er et attraktivt sted å søke ly for vær og vind vest for Hidrasundet. Flere seilbåter går innom Berrefjord på sin ferd langs kysten. Det er brygge der i dag, men ikke noe toalett eller bord/benker

2.5.5 Dåstøl – Stø

En gammel ferdselsvei langs Stavvatnet fører ned til Stø. I gamle dager gikk folk hit for å komme seg til sjøen og deretter ut til Kirkehamn på Hidra. Bukta er beskyttet mot vind med bratte fjellsider på begge sider av vannet.

Stinettet ble satt i stand av grunneierne i samarbeid med kommunen i 2015. Like etter var det et ras som stengte stien fra Dåstøl til Stø. Flekkefjord kommune og Skjærgårdstjenesten bygde om stien rundt raset i 2016, slik at turstien til Stø nå er fint tilrettelagt (figur 9). Det var få besøkende som fylte ut spørreskjemaet fra brukerundersøkelsen i dette området. En årsak kan være manglende informasjon om tilrettelegging og at stien er åpen igjen. Kommunen ønsker ikke å overbelaste området med for mange besøkende. Det er parkeringsplasser til fem biler.

Figur 9 Ny plankesti rundt rasområdet på turstien mellom Dåstøl og Stø. Foto: Rambøll.

I Stø er det et mindre antall fritidsboliger og noen falleferdige naust. (figur 10). Noen av disse har private brygger tilknyttet.

Figur 10 Strandområdet i Stø. Foto: Rambøll.

2.5.6 Kjellenes/Lindåsen

Kjellenes utgjør et særegent kulturlandskap med gamle hustufter, jordkjeller (figur 11), steingjerder og rydningsrøyser og naturbeitemark i god hevd. Arealet er innmarksbeite og beites av sau. Ellers finnes det også ammekyr med kalver og okser i området. Strandsonen og gruntvannsområdet langs Kjellenes er et viktig overvintringsområde for en rekke fuglearter som ærfugl, kvinand og storskarv.

Det er utfordringer knyttet til besøkende som ikke overholder båndtvangen, og det er registrert flere episoder der beitedyr har blitt skremt av løse hunder. Det er også problemer med forsøpling i området. Besøkende tar snarveier over innmark, noe som gjør at for eksempel bakkemurer skades og grunder forlates åpne. Det er behov for informasjonsskilt som informerer om beitedyr og hensynsfull ferdsel, og særlig viktigheten av å holde hunder i bånd se kap. 5.2.6.

Figur 11 Jordkjeller på Kjellnes. Foto: Rambøll.

2.5.7 Ytre skjærgård, Husøy, Hummarøy, Prestøy og Dragøy

Husøy og Hummarøy

Den største delen av Husøy er eid av Flekkefjord kommune. Husøy er et populært kommunalt friluftsområde. Det er opparbeidet brygge med toalett i regi av skjærgårdsparken og det er inngått skjøtselsavtale for øya med verneområdestyret. Hogst har forandret landskapet og utsikten betydelig og beitedyr holder landskapet i hevd. På Husøy er det et velholdt kulturlandskap som er tilbakeført i den stand det var da øya var i full drift og med fast bosetting. I dag er det et mye brukt besøksmål, for dagsbesøk, og overnatting i båt og telt. På Husøy ble det i 2022 etablert en gapahuk til bruk for allmennheten.

Det er utfordringer knyttet til at hustufter og bakkemurer skades som følge av besøkendes behov for å lage nye bålplasser eller direkte hærverk. Ødelagt drenering etter opparbeidelsen av brygga fører til overvann i overgangen mellom brygga og sletta. Årlige tap av beitedyr og mye stress fra løse hunder gjør at saueholdet på øyene er utfordrende. Det er behov for informasjonsskilt om beitedyr og hensynsfull ferdsel.

Det er lang tradisjon for å feire St. Hans på øya, med tilhørende bål (Jmf.: figur 12). Gjennom dialog mellom verneområdeforvaltningen og de besøkende, samt informasjonsskilt om

hensynsfull ferdsel, oppfordres det til en bruk av området som tar vare på verneverdiene og er i tråd med retningslinjene i forvaltningsplanen.

Figur 12 Brygge på Husøy. Hummarøy sees til venstre i bildet. Bak knausen bak toalettbygget er det tradisjon for å ha St. Hansbål. Foto: Rambøll.

Hummarøy

Det foreligger en skjøtselsavtale for Hummarøy. Hummarøy er lite besøkt og det er liten konflikt mellom besøkende og beitedyr.

Prestøy

Prestøy er en del av skjærgårdsparken og det er etablert en brygge med fortøyningsbolter i Kjerringvika. Figur 13. Kjerringvika er en populær badeplass i den ytre skjærgården. Landskapet på Prestøy er preget av kystlynghei i god hevd. Vegetasjonen er sårbar for tråkk, særlig i våtere partier og den ytre sonen brukes som hekkeområde for sjøfugl.

Figur 13 Trebygge på Prestøy. Foto: Rambøll.

Dragøy

Dragøy er den største øya utenfor Hidra i Flekkefjord landskapsvernområde og har som resten av den ytre skjærgården svært høye verneverdier. Selv om det har vært beitedyr på øya i mange år, er den østre delen i gjengroing. Dragøy er delvis skogkledd og har variert topografi. I området rundt Lianstjødna er det et variert dyreliv med både amfibier, insekter og vadefugler. Området bærer tydelig preg av tidligere bruk med bygninger, rydningsrøyser og steingjerder. Det forekommer innslag av sitkagran, edelgran og vanlig gran.

Det er flere ilandstigningsmuligheter på Dragøy; Mollsand i nord, Steglet i øst og i sør er det mulig å gå i land på stranden i Håvågen. Det er merket tursti mellom Mollsand og Steglet over Vardefjell. Figur 14.

Figur 14 Lianstjødna ligger sentralt på Dragøy. Turstien fra Mollsand mot sør går på vestsiden av vannet. Foto: Rambøll.

2.5.8 Langeland

Turen over Langelandsfjellet er godt etablert. Adkomst skjer fra to sider. Fra øst via stier fra en offentlig vei, og fra nord via kjerreveien som går til ødegården Langeland. Langelandsveien ligger i randsonen til landskapsvernområdet. På Hummerås, som også er i randsonen, er parkeringsplassen ofte full på fine utfartsdager.

Gjennomføring av besøksstrategier krever ofte at det gjennomføres skjøtsels- og tilretteleggingstiltak langs og på stinettet i randsonen til verneområdet. Eksempelvis er det viktig at det er beitedyr på Langeland for å hindre gjenvekst av sitkagran og vedlikehold av kystlynghei. Det er en utfordring at store deler av stinettet går gjennom områder der beitedyrene oppholder seg det meste av tiden.

2.5.9 Kalven

Langeland er utgangspunktet for turer til Kalven og rundturen som går opp Langelandsveien, utover i Hummeråsmarka og tilbake til Rasvåg/Hummerås.

2.5.10 Andabeløy – Tarmevika

Tarmevika er et statlig sikret friluftsområde og et populært sted for dagsturer med båt. I 2023 ble det etablert en kystledhytte med tilhørende brygge i bukta. Like innenfor Tarmevika er det rester etter kulturlandskap med bakkemurer og ruiner. I området har det blitt fjernet Sitkagran for å hindre videre spredning.

2.6 Sammenstilling og situasjonsanalyse av kunnskapen

Kunnskapsgrunnlaget vurderes som tilstrekkelig for å få en oversikt over forvaltningsutfordringer med hensyn til besøkende og behov for tilretteleggingstiltak.

Brukerundersøkelsen gir et bilde av de besøkende som ankommer fra land, men det gjenstår å få opplysninger om de som besøker området i båt.

Sårbarhetsvurderingen har identifisert stistrekninger/områder hvor slitasjen er så omfattende at det kreves tiltak for å beskytte verneverdiene. I tillegg er det registrert strekninger/områder som anses som utfordrende for besøkende og hvor enn bør vurdere tiltak. Det er også registrert sårbare områder hvor det vurderes som ikke mulig å gjøre tiltak for å redusere sårbarhet. For disse områdene anbefales det å ikke gjøre flere tiltak. Det er flere steder utfordringer knyttet til løse hunder som forstyrrer beitedyr.

For en del eiendommer er det ikke gjort avtaler om merking og vedlikehold av stier. Det er kommunen sitt ansvar å inngå stiavtaler med grunneiere.

3 Mål og strategiske grep

3.1 Verneområdestyret har som mål med besøksforvaltningen

Med denne besøksstrategien ønsker verneområdestyret å sikre Flekkefjord landskapsvernområde som et interessant turmål for besøkende fra inn- og utland. De besøkende skal kunne ferdes trygt og uten å skade verneverdiene, og samtidig lære om det særegne landskapets natur- og kulturhistorie.

Verneområdestyret ønsker at:

- minst 75 % av de som besøker området kjenner til at det er et landskapsvernområde og vet hva dette innebærer
- minst 90 % av de som besøker området kjenner til atferdsreglene som gjelder i området, inkludert hensyn til landbruksdrift og beitedyr.
- besøkende føler seg velkomne i området og får mulighet til å utøve enkle friluftslivsaktiviteter som turgåing, kajakkpadling, fiske og fugletitting.
- alle prioriterte turstier/turmål er i en tilstand som tåler dagens besøksmengde
- alle prioriterte ferdselsruter er tydelig skiltet etter nasjonal standard
- ferdsel og besøk i området ikke fører til skader på terrenget eller forstyrrelser av sårbare dyrearter.

3.2 Strategiske grep

3.2.1 Kanalisering

I praksis består kanalisering av flere grep. Det enkleste grepet er **stisikring** som er å oppgradere utvalgte stier, som allerede er etablert og som i størst mulig grad unngår sårbare naturverdier. Oppgradering kan skje ved bedre skilting, forbedring av underlaget (grusing, klopping mm.) eller omlegging av sti til steder som er mindre sårbare. På et mer overordnet nivå kan det jobbes proaktivt med styring av ulike aktiviteter i verneområdet slik at forvaltningen av området blir forutsigbar på lang sikt. En måte å gjøre det på, er å inndele området i ulike soner hvor ulike aktiviteter kan foregå. For å forbedre forvaltningen av området er verneområdet delt inn i ulike soner, jf. forvaltningsplanen:

1. Vernesone

Denne sonen omfatter hele verneområdet utenom de andre sonene. Vernesonen omfatter områder med få og ingen spor av nyere inngrep. Ferdsel bør fortrinnsvis skje langs gamle ferdselsveier. Restriksjonsnivå for inngrep, tiltak og installasjoner er høyt, og det skal ikke legges ytterligere til rette for ferdsel. Spor etter ferdsel eller andre skader på landskapet skal repareres slik at landskapet og vegetasjonen fremstår mest mulig urørt. I denne

sonen er det ikke skjøtsel eller beiting utover det som ville dyr bidrar med.

2. Brukssone – skjøtsel

I denne sonen skal det legges til rette for aktiv skjøtsel og langsiktig drift av kulturlandskapet med innmarks- og utmarksbeiter, slåttemarkar og kystlyngheier. Dette for å ivareta landskapet og mangfoldet, og samtidig hindre tiltak som kan redusere verneverdiene eller vanskeliggjøre driften. Verneverdiene i sonen er avhengige av skjøtsel og det kan legges til rette for beite og slått, med rydding av kratt og busker, vedlikehold av grøfter og gjerder. I skjøtselssonen kan det åpnes for enkel tilrettelegging for friluftsliv i form av stier med enkel standard.

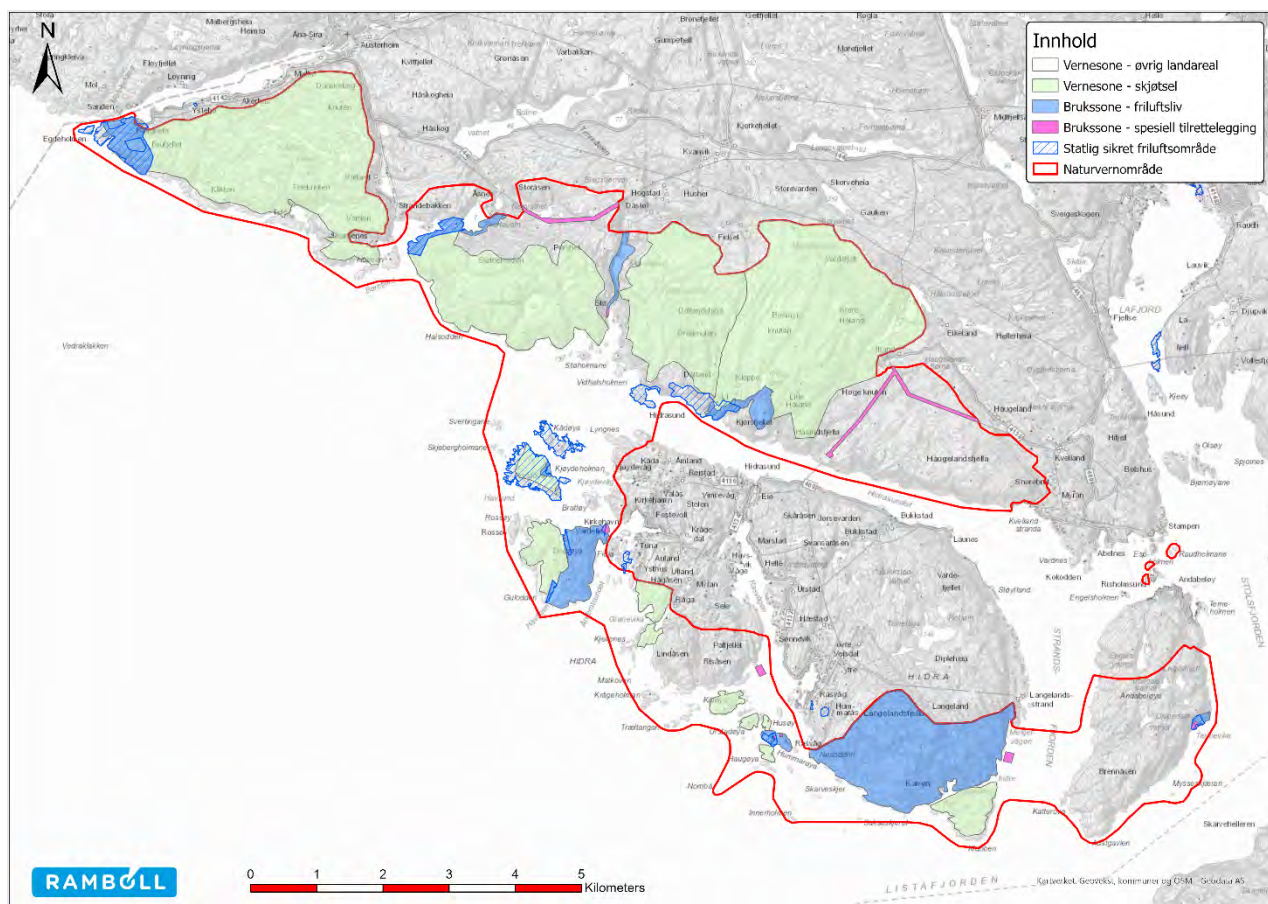
3. Brukssone – friluftsliv

Sonen omfatter eksempelvis arealer med skjærgårdspark og enkelte av de statlig sikra friluftsområdene. I brukssone for friluftsliv eksisterer det allerede, eller det kan åpnes for enkel tilrettelegging for friluftsliv, for eksempel stier, turløyper, badeplasser, teltplasser, gapahuk og bålplasser.

4. Brukssone - spesiell tilrettelegging

Det er et begrenset antall områder som inngår i denne sonen, eksempelvis havbruksanlegg, høyspentlinjer og områder med annen tilrettelegging (bygninger o.l.). I disse områdene kan det være aktuelt med tilretteleggingstiltak for friluftslivet og reiselivet, eller andre tiltak dersom de ikke er i strid med verneformålet. I tillegg til bruk av sonering kan ferdsel styres til utvalgte steder som er robuste i forhold til mye besøk og hvor det allerede finnes tilrettelegging for besøkende.

Alternativt kan områder som er mye besøkt tilrettelegges for å gjøre dem mer robuste mot slitasje og negativ påvirkning på verneverdiene. Et forslag til de ulike sonene er definert i figur 15.

Figur 15 Oversikt over soneinndeling i Flekkefjord landskapsvernområde.

3.2.2 Prioritering av innfallsporter

I Flekkefjord landskapsvernområde finnes det i dag flere naturlige innganger til verneområdet. Det er mulig å ta seg til flere plasser direkte med småbåt fra Åna-Sira, Kirkehamn, Rasvåg eller Flekkefjord. Med offentlig transport er det bare mulig å ta seg til Kirkehamn eller Andabeløy. Det er offentlig transport med buss og ferje. Med bil er det mulig å komme seg til innfallsportene Brufjell (Roligheten), Dåstøl, Itland, Hågåsen/Kjellnes, Langeland og Andabeløy (via ferje fra Abelsnes). De områdene som har størst kapasitet (parkeringsplasser, brygge, fasiliteter) og som er minst sårbare peker seg ut som gode innfallsporter som tåler økt ferdsel, se Tabell 2. Områder som Brufjell tiltrekker mye besøk fra inn- og utland. Kommunen har gjennom sitt ansvar for det statlig sikrete friluftsområde et særskilt ansvar for eventuelle tiltak. Tiltakene skal skje i samarbeid med verneområdestyret og må være i tråd med føringene i verneforskriften og forvaltningsplanen for landskapsvernområdet. Brufjell bør ikke markedsføres før det er gjennomført nødvendige grep for å sikre områdets verneverdier.

Hidraheia byr på store naturopplevelser og flere stitraséer, men bør først markedsføres når det er inngått avtaler med grunneierne om merking og vedlikehold av stier, samt etter at oppgradering av stien fra Itland til Kjørsfjellet er ferdig.

Den strategiske prioriteringen forutsetter gjennomføring av tiltak nevnt i kap. 5.2. gjennomføres.

Tabell 2 Prioritering av innfallsporter.

Lokalitet	Skår uten tiltak	Skår med tiltak	Kapasitet	Prioritering
Hidra – Hågåsen	Ikke mulig å regne ut skår pga. mangel på data	n/a	Høy	Prioritert
Hidra – Kjellnes	20	18	Middels	Ikke prioritert
Hidra – Langelandsfjell - Kalvekilen	10	10	Middels	Prioritert
Prestøy	32	30	Lav	Ikke prioritert
Dragøy	31	25	Lav	Ikke prioritert
Husøy og Hummarøy	23	19	Lav	Ikke prioritert
Andabeløy – Tarmevika	6	6	Lav	Ikke prioritert
Hidraheia – Itland - Li	20	10	Middels	Prioritert
Hidraheia - Li	13	13	Middels	Prioritert
Dåstøl - Stø	9	7	Lav	Ikke prioritert
Brufjell	52	26	Høy	Prioritert

Verneområdestyret prioriterer følgene områder/innfallsporter for tiltak:

1. Brufjell
2. Hidrahei (Itland) – Gården Li
3. Hågåsen
4. Langeland

Brufjell prioriteres siden det er akutt behov for tilrettelegging for å ta imot det store antallet besøkende til området. Brufjell er i stor grad kjent gjennom sosiale medier, særlig Instagram, og mange drar dit for å ta bilde av de samme motivene. Det er registrert mye slitasje på terreng i området og det finnes flere vegetasjonsenheter som er sårbare for tråkk. I tillegg er det beitedyr som blir forstyrret av ferdsel. Det betyr at beitedyr kan holde seg borte og beitetrykket blir for lite til at kystlyngheia holdes i hevd. Det er behov for tilrettelegging for å kanalisere ferdsel til utvalgte stier og det trengs oppgradering av stiene til et nivå som tåler mye tråkk. Naturverdiene knytter seg til kystfjell og kystlynghei.

På Hidraheia er stien fra Itland til Li prioritert siden det allerede er parkeringsplass og det er en grei stitrasé frem til Gården Li. I dag er stien vanskelig å passere på enkelte plasser og det er behov for oppgradering. Når oppgradering er ferdig, vil innfallsporten og stien kunne tåle dagens besøkstall. Gården Li er i bruk som samlingssted og overnattingsplass. Når sjøen er rolig, er det mulig å legge til med båt ved brygge på Dåtlandsstranda. Naturverdiene knytter seg til kystlynghei, naturbeitemark, slåttemark og kystfjell.

Hågåsen er en samling kulturminner som forteller sin egen historie. Mesteparten av Hågåsen ligger utenfor verneområdet, men det er opparbeidet to parkeringsplasser og et stinett frem til

Langelandsområdet er tilrettelagt med tre parkeringsplasser som alle ligger utenfor verneområdet og et stinett som delvis går innenfor og delvis utenfor verneområdet. Det er mulig å gå helt ut på Kalven. Naturverdiene knytter seg til kystlynghei, slåttemyr, strandeng, små vann og en beskyttet vik.

- Skilting/merking
- QR kode system
- Besøks- og informasjonssenter
- Nettsider/media

The image shows a series of informational panels for National Park Village. On the left, a silhouette of a hiker is shown. The panels are arranged in a line, with a small green panel, a larger brown panel with a green top section, a small brown panel, a larger brown panel with a white top section, a larger brown panel with a map, and a smaller brown panel. A line connects the top of the panels. To the right, there is a small brown panel with a white top section, a larger brown panel with a white top section, and a large black panel with a white top section. The black panel has the text "Lom nationalpark-landsby" and "National Park Village" and "Landsbyen i Nationalparken". A signpost with a green top section and a white bottom section is on the far right.

De besøkende har kanskje allerede hentet informasjon fra nett, brosjyre, reiselivsbedrifter eller lignende før de ankommer til området. Likevel bør det ved sentrale og prioriterte innfallsporter settes opp infotavler som informere om landskapsvernområdet, verneverdier, attraksjoner, turstier og fasiliteter som brygger, toalett mm.

Status for verneområdet er at det er mange gamle skilt og det skiltes etter ulik mal på ulike plasser i verneområdet. Flere steder er det ingen infotavle ved parkeringsplass eller innfallsport, men kun et verneskilt som markerer grense for verneområdet.

Med bruk av Miljødirektoratets designmanual vil infotavler og skilt få et enhetlig uttrykk. Retningsskilt ute i terrenget kan over tid byttes ut med skilt som er laget etter retningslinjer i merkehåndboka.

Et annet grep som kan tas i bruk for å informere de besøkende er gjennom etablering av et besøkssenter. Et besøkssenter kan ha ulike funksjoner og en bør tenke på at et besøkssenter også må ha en funksjon utenom sommerperioden. Et besøkssenter skal kunne brukes av skoleklasser og barnehager i Flekkefjord kommune og på den måten fungere som naturinformasjonssenter. Et besøkssenter for Flekkefjord landskapsvernområde bør derfor ligge sentralt i forhold til verneområdet og ha forbindelse med offentlig transport til Flekkefjord sentrum. Et besøkssenter bør ligge på utsiden av verneområdet og ha forbindelse til sjø for å bidra til lokal verdiskaping i form av båtturer, utleie av båt mm. Se kap. 5.1.3 for konkret forslag om besøkssenter i Flekkefjord landskapsvernområde.

4 Kommunikasjonsplan

Besøksforvaltning og implementering av ny merkevare henger nøye sammen. God kommunikasjon og visuell profil er viktig for å skape en felles identitet for verneområdene. Kommunikasjonsplanen er basert på fokusområdene som er blitt valgt ut fra grunnleggende kunnskapsinnhenting beskrevet ovenfor.

Kommunikasjonsplanen blir utviklet i tråd med den nye merkevarestrategien og innebærer blant annet grafisk formgivning, hvilke kart/kartografi som skal brukes, hva slags bilder, tekniske løsninger, fundamentering, montering, og utplassering i samarbeid med entreprenører og kommunen. Samarbeidet med et grafisk firma for å utvikle kommunikasjonsplanen settes i gang etter at besøksstrategien er godkjent av Miljødirektoratet. Mer detaljert utforming skjer når kommunikasjonsplanen blir iverksatt i tråd med merkevarestrategien/ 28/.

Utover innfallsportene er det behov for opplysningsskilting for innmark- og utmarksbeitearealer, samt hensynsfull ferdsel. Ellers er resten av kommunikasjonsplanen digital, bortsett fra på besøkssenteret og brosjyrer til bruk ved informasjonssentrene.

Kanalisering av ferdsel handler ikke bare om fysisk tilrettelegging. Det som blir kommunisert ut til de besøkende, reiselivsnæring og lokalbefolkningen er også viktige grep for å begrense og styre ferdselen. Hvilke stier og områder som markedsføres kan ha stor betydning for antall besøkende i området, og det er også viktig å informere om årsaken til at enkelte områder blir skjermet.

Et hovedmål med kommunikasjonsplanen er å formidle natur-, kulturminne- og kulturlandskapsverdier til besøkende. Følgende tiltak er planlagt, men listen er ikke fullstendig:

- Oppdatering av nettside
- Nye og oppdaterte informasjonsplakater og skilting
- Informasjonssentre

Fokus vil først og fremst være på de utvalgte innfallsportene Brufjell, Hidraheia (Gården Li), Hågåsen og Langeland. Som tidligere nevnt er det flere naturlige innfallsporter til landskapsvernområdet, spesielt hvis man har tilgang til båt. En oversikt over kulturminner som det er aktuelt å markedsføre vil framgå av kommunen sin kulturminneplan. Besøksstrategien og kommunikasjonsplanen vil tilpasses denne oversikten.

Besøksstrategien foreslår en rekke tiltak som har til hensikt å balansere verneverdier og hensynet til friluftsliv og reiseliv/lokal verdiskaping. Besøksstrategien er primært et verktøy for verneområdeforvaltningen, men det er aktuelt å involvere aktørene som har bidratt i arbeidet med strategien, også i arbeidet med å implementere planen. Verneområdestyret foreslår derfor at verneområdeforvaltningen kaller inn til ett eller flere møter der besøksstrategien presenteres for lokale aktører, grunneiere og interesseorganisasjoner. Det kan være nyttig å ha egne møter med friluftslivsforvaltningen i kommunen for å sikre samkjøring av lokale forskrifter og retningslinjer.

Kommunikasjon til de besøkende skjer i dag via eldre skilt og tavler. Det bør settes i gang arbeid med å utarbeide nye skilt/tavler. For større områder som eksempelvis Brufjell bør det lages en skiltplan i samarbeid med kommunen.

Tett dialog med reiselivsbedrifter er viktig for å sikre at reiselivsbedriftene tilbyr produkter som tar hensyn til sårbare naturverdier i landskapsvernområdet. Gjennom blant annet møter i rådgivende utvalg vil det være en arena for samarbeid mellom verneområdestyret og reiselivsaktører.

Verneområdeforvaltningen får stor hjelp av grunneiere og frivillige som driver med skjøtsel av kulturlandskapet, bevaring av kulturminner, fugletelling, friluftaktiviteter, cafédrift mm.

5 Tiltaksplan

5.1 Forvaltning og regulering

5.1.1 Adkomst og parkering

Besøkende kan komme til landskapsvernområdet med offentlig transport. Det går regelmessig buss fra Flekkefjord til Hidra (Kirkehamn og Rasvåg). Roligheten og Åna Sira har kun tilbud om skolebuss. Ellers er det mulig å komme til området i egen bil eller båt.

På flere steder er parkeringsmulighetene begrensede og en må kjøre langt fra Fv. 44 før en oppdager at det er fullt på parkeringsplassen. I enkelte tilfeller kan det da være vanskelig å få snudd bilen, og biler blir parkert i veisiden til ulempe for lokalbefolkningen og beredskap. Ofte er

arealet begrenset og ikke mulig å utvide eksisterende parkeringsplasser ved innfallsporter, eksempelvis på Dåstøl og Itland.

Kommunen kan sørge for at de besøkende får informasjon om ledig parkeringskapasitet via ulike parkeringsløsninger. I dette tilfellet kan det vurderes å montere infotavler ved avkjørsel fra Fv. 44, i samarbeid med Statens vegvesen (eksempel figur 17).

Informasjon om ledig parkeringskapasitet kan eksempelvis kombineres med guiding mot alternative parkeringsplasser i Åna-Sira eller Flekkefjord. Det er kommune og Agder fylkeskommune som utarbeider forslag til et aktivt parkeringsinformasjonssystem.

Figur 17 Eksempel på parkeringsinformasjonstavle.

5.1.2 Informasjon

Bedre og mer informasjon til de besøkende er et strategisk grep som bidrar til å bygge forståelse for vernet og bedre opplevelsen til de besøkende. De besøkende kan ha ulike informasjonsbehov, og det er her foreslått et minimum av informasjon som skal være tilgjengelig enten på nett, i fysisk form eller som skilt ute i terrenget. Skilt i terrenget skal følge merkehåndboka og merkevaren for Norges nasjonalparker.

For de prioriterte innfallsportene Brufjell, Hågåsen, Itland og Li må det prioriteres å få opp nye infotavler på parkeringsplassene. For Brufjell bør en vente med endelig utforming av skilt og kart inntil stitrasé for ny og oppgradert tursti er på plass. I tillegg skal alle turstier fra prioriterte innfallsporter skiltes. Skilting og merking av stier på privat grunn krever avtaler med grunneiere, og dette bør være en prioritert oppgave for kommunen.

Besøksstrategien foreslår følgende informasjonstiltak:

1. Oppdatert nettside – tilgjengelig på flere språk.
2. Aktiv og regelmessig oppdatering av verneområdestyrets sider på Facebook og Instagram (og eventuelt andre sosiale media).
3. Utarbeide en skiltplan for utvalgte innfallsporter og fokusområder.
4. Informasjon om utvalgte kulturminner i informasjonsplakater, brosjyrer og på nettsider.
5. Utarbeide informasjonsplakater/skilt om hensynsfull ferdsel, spesielt i forhold til beitedyr/båndtvang for hund.
6. Promotering av Flekkefjord landskapsvernområde og overnattingsmuligheter i tilknytting til landskapsvernområdet i samarbeid med lokale og regionale reiselivsaktører.

I tillegg til nevnte tiltak er det viktig å bidra til god dialog mellom grunneiere, friluftsfylkesorganisasjoner, reiselivsbedrifter og myndigheter. Verneområdeforvalter er det naturlige leddet for koordinering og samordning, og har i utgangspunktet ansvaret for informasjonsflyt og møteaktivitet. Jevnlige møter mellom de ulike interessegruppene kan bidra til større forståelse for vernet og for utfordringene som ulike aktører opplever. Det foreslås derfor at verneområdeforvalter minst en gang i året kaller inn de ulike aktørene til et dialogmøte. Det kan også være nyttig å gjennomføre årlige fagsamlinger med tema som stisikring, skilting, vedlikehold av stier, informasjon til båtfolk mm.

5.1.3 Besøkssentre og informasjonssentre

Et besøkssenter kan ligge utenfor verneområdet ved en av de prioriterte innfallsportene. Det bør være mulig å komme til besøkssentret med offentlig transport, av hensyn til tilgjengeligheten for skoler og barnehager. Senteret bør videre ligge nær småbåthavn og ha nærhet til bedrifter som tilbyr overnatting, utleie av båt, guidede turer mm. Det bør også være gode parkeringsmuligheter for privatbiler.

Flekkefjord kommune og verneområdestyret er enige i at et besøkssenter vil gi følgende muligheter:

- Synliggjøre Flekkefjord landskapsvernområde som et attraktivt og verdifullt område i kommunen og regionen.
- Bidra til å synliggjøre lokale reiselivsaktører som driver med lokal verdiskapning i tilknytning til verneområdet.
- Gi informasjon om aktiviteter for besøkende og koble til regionale turistprodukter.
- Skape arbeidsplasser gjennom naturveiledning, kafé med servering og fasiliteter for besøkende.
- Gi informasjon om hensynsfull og sporløs ferdsel og søppelhåndtering.
- Ordnete parkeringsforhold for busser og biler.

Besøkssenteret kan være et kunnskapssenter som formidler samspillet i økosystemet i landskapsvernområdet; kystlynghei, våtmarksområder, myrlandskap, bienes betydning, rovfugltrekk, kulturlandskap, kulturminner, dyrehold, fiske, biologisk mangfold med mer. Senteret bør prioritere formidling av disse temaene på innovative og interaktive måter.

Plassering av et besøkssenter i Kirkehamn er vurdert som aktuelt, da det kan støtte opp om planene om et kystkultursenter, og ev. samlokaliseres med dette. Det går buss til Hidra (Kirkehamn og Rasvåg), men det er bare i Kirkehamn at det vurderes å være tilstrekkelig med parkeringsmuligheter. Kirkehamn ligger sentralt i forhold til verneområdet og rett på utsiden av verneområdet inntil det statlig sikrede friluftsområdet på Laugøy/Ullarøy. Kirkehamn er registrert som verdifulle kulturmiljø. Hågåsen ligger inntil Kirkehamn. Det er regelmessig bussforbindelse til Kirkehamn fra Flekkefjord og gode parkeringsmuligheter ved båthavnen i Kirkehamn. Deler av Ullarøy og hele Laugøy er regulert til offentlig friområde.

Det finnes en reguleringsplan for Hidra kystkultursenter og fiskerihavn, der det er lagt opp til en utvidelse av havnearealet og etablering av et kystkultursenter /25/. Hidra Kystkultursenter er en samlebetegnelse på publikumsrelaterte tilbud som akvarium, besøkssenter for skjærgårdsparken, informasjonssenter for landskapsvernesonen, overnatting, leirskole, utleie, samt tilrettelegging for fiskerinæringa /26/.

Kystkultursenter og besøkssenter for verneområdet kan muligens kombineres. Et besøkssenter i Kirkehamn kan bidra til å skape oppmerksomhet om alle deler av verneområdet og ikke bare Brufjell. Det kan fokuseres på fiskerbondens landskap og historikk og sammenhengen mellom naturverdier og tradisjonell bruk av landskapet.

I forprosjektet til Hidra Skjærgårdssenter er det gjort en trafikkanalyse basert på 100 000 besøkende, som viser hvilken gjennomsnittlig trafikkmengde en kan forvente pr år, og hvilken trafikkmengde senteret kan forvente i juli måned, som anslås som høgsesong /25/.

Økt trafikk i verneområdet kan føre til forstyrrelser, slitasje og forsøpling. Det vil være behov for tydelig informasjon om ferdselsregler, naturverdier og kulturminner. Trafikk med bil og buss vil ikke påvirke verneverdiene direkte, men økt båttrafikk kan føre til økt besøk på Dragøy og Prestøy.

Oppgradering av badestrand på Laugøy slik at stranden får større kapasitet kan redusere behov for utfarter til Prestøy, som ellers er brukt til bading om sommeren.

Ullerøy på Hidra ligger like ved grensa til landskapsvernområdet og ved siden av fiskerihavna på Kirkehamn. Stedet er regulert til turistformål. Et infosenter/besøkssenter kan samlokaliseres med andre funksjoner beskrevet i konseptbeskrivelse utarbeidet av Flekkefjord kommune. Her kan det eksempelvis være naturlig å formidle fiskeri- og uthavnshistorie, samt ha fokus på marin forsøpling og fugleliv.

5.2 Tiltak i de enkelte delområder

I dette kapitlet gjennomgås tiltak knyttet til tilrettelegging for besøkende for hvert delområde. Skjøselsiltak er ikke med, da disse omhandles i forvaltningsplanen. Kartene som vises i figurene 19 – 30 i dette kapittel finnes også som vedlegg i stort format.

5.2.1 Brufjell

Tiltak – Brufjell

Utarbeidelse av en prosjekteringsplan for hele Brufjellområdet basert på vedtatt besøksstrategi for Flekkefjord landskapsvernområde. Planen må inkludere tiltak for kanalisering av de besøkende for å ivareta verneverdiene i hele området. De utvalgte stiene er stier langs hovedtrasé fra Roligheten og opp til Brufjell, samt ned til Brufjellhålane.

1. Flekkefjord kommune vil ha hovedansvaret i samarbeid med verneområdestyret, grunneiere og entreprenører for å tilrettelegge for ferdsel på utvalgte stier.
2. Grunnet spesielt høyt besøkstrykk samt hensyn til natur, dyreliv og beitedrift, skal ferdsel kanaliseres strengt. Etablering av nye stier (merking og tilrettelegging) utenfor Skjærgårdsparken på Brufjell skal som hovedregel unngås.
3. Flekkefjord kommune skal i samråd med verneområdestyret sikre daglig drift og vedlikehold av området, inkludert søppelhåndtering.
4. Utarbeidelse av skiltplan for området.

Kommunen og verneområdestyret bør bidra til at skilting ved parkeringsplassen på Roligheten framstår ryddig og oversiktlig. Informasjon fra vernemyndigheten skal benytte merkevaren Norges nasjonalparker. Annen skilting er beskrevet i designmanual¹. Skilt som informerer om turmål, turstier og verneområdet bør i størst mulig grad samlokaliseres. Skilt som påpeker atferdsregler bør samles til en skiltstolpe. Det må vurderes om det er tilstrekkelig å bruke piktogrammer for å informere om forbud mot løse hunder, camping, forsøpling mm.

¹ [Designmanual for Norges nasjonalparker](#)

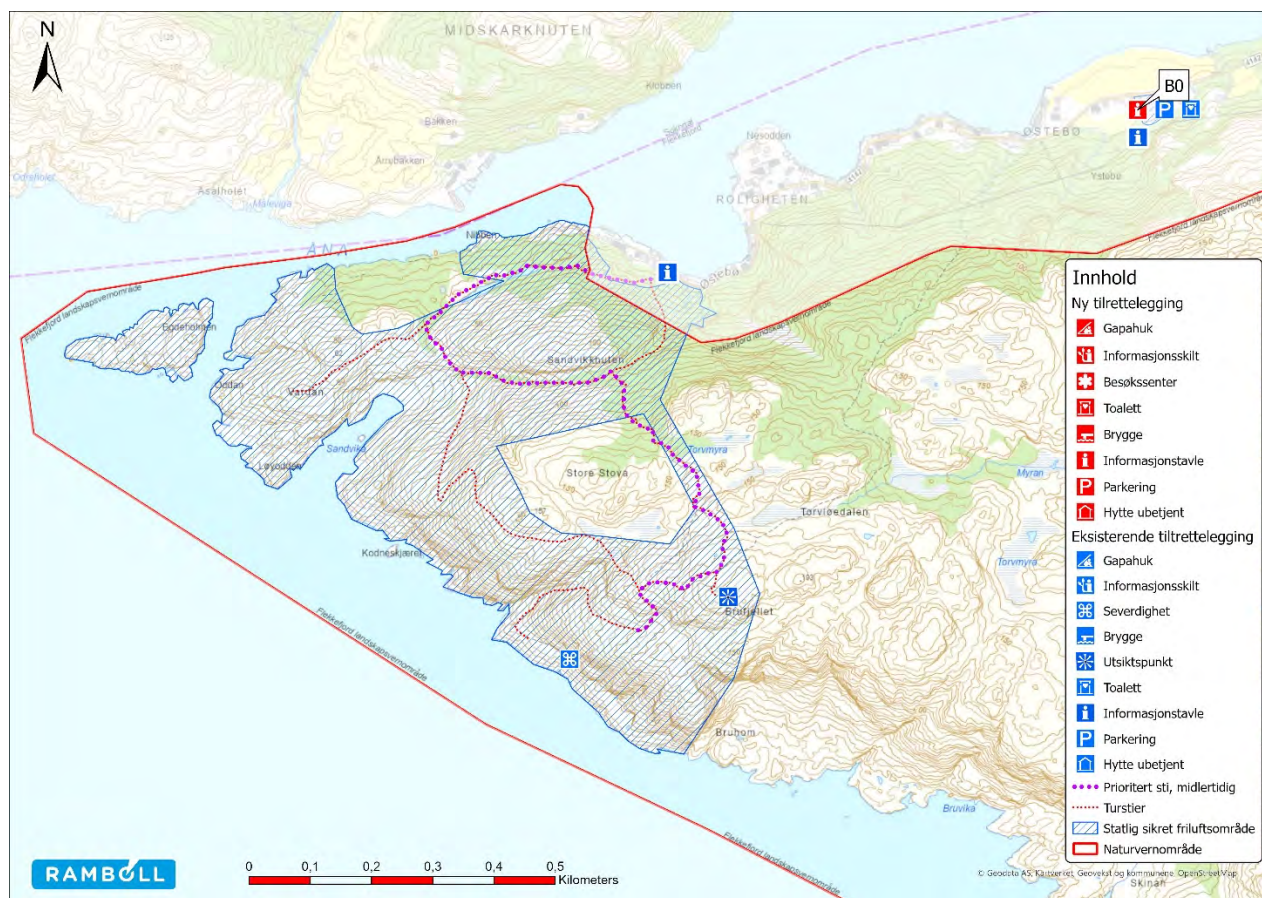
For å løse parkeringsproblemer på Roligheten er det behov for informasjon om tilgjengelig parkering allerede ved avkjørsel fra fv. 44.

Prioritering av stier på Brufjell

For å sikre verneverdiene må besøkende til Brufjellhålene kanaliseres til en godt tilrettelagt tursti etter de føringene som er i forvaltningsplanen for verneområdet. Verneområdestyret vil foreslå at Flekkefjord kommune jobber med det «ytre» stialternativet sammen med de ulike aktørene. Dette vil også være med å muliggjøre fortsatt sauedrift i området og som igjen er med på å sikre verneverdiene i landskapsvernområdet. Det bør legges opp til at samme sti skal brukes fra og til Brufjell/Brufjellhålene og dette med stier i området må begrenses til et minimum for å balansere de ulike interessene i området (figur 18)

Av hensyn til sårbare dyrearter (rovfugl) foreslås det at stien til Varden ikke videreføres.

Selve nedklatringen til Brufjellhålene er forholdsvis risikofyllt og kommer alltid til å være det. Stålwiren som er satt opp i dag ved siden av kan en vurdere å byttes ut med tau.

Figur 18 Kartutsnitt fra Brufjell som viser stitrasér og strekninger som kan ha behov for tiltak.

Tabell 3 Sårbarhetsvurdering for Brufjell med og uten tiltak.

Sensitiv enhet	Areal	Plassering	Uten tiltak	Med tiltak
Myr	1	4	4	2
Myr	3	2	6	6
Bratt skråning på ustabilt substrat	3	4	12	6
Berg og grunnlendt mark	3	4	12	6
Sårbart dyreliv, salamander	1	3	3	3
Hekkeområder for rovfugl	5	3	15	5
Samlet			52	26

5.2.2 Hidraheia

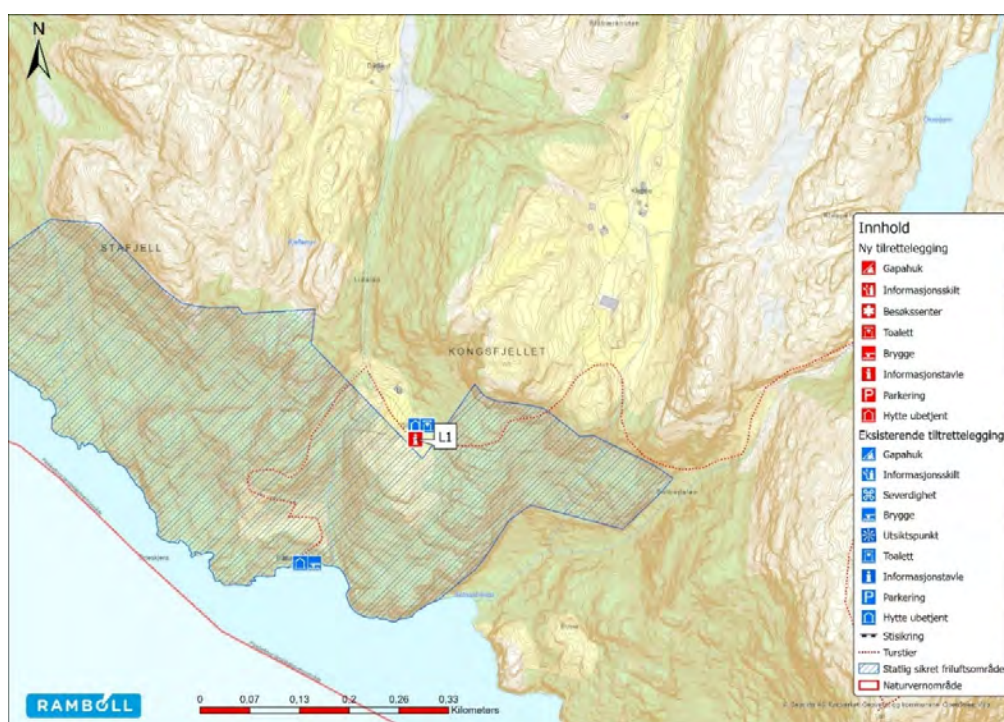
Tiltak - Hidraheia

Generelle tiltak inkluderer: Utbedring av veier til Itland. Informasjon om antall ledige parkeringsplasser på Itland ved avkjørsel fra fv. 44. Informasjon om beitedyr i området og ønske om å holde hunder i bånd. Få på plass stiavtaler med alle grunneiere, evt. vurdere statlig sikring av stitraséer.

Tiltak – Gården Li

1. Stinettet rundt Gården Li må oppgraderes for trygg ferdsel og vedlikeholdes årlig. Området må holdes åpent og trygt for besøkende.
2. Kanalisering av besøkende i tråd med forslaget fra grunneierne for å unngå konflikter med beitedyr og for å unngå videre terrengslitasje og erosjonsskader.

Informere besøkende om sårbare naturverdier. Foreslåtte tiltak framgår av figur 19 og tiltakstabell i vedlegg 2. Tabell 4 viser sårbarhetsvurdering for Hidraheia-Li, med og uten tiltak.

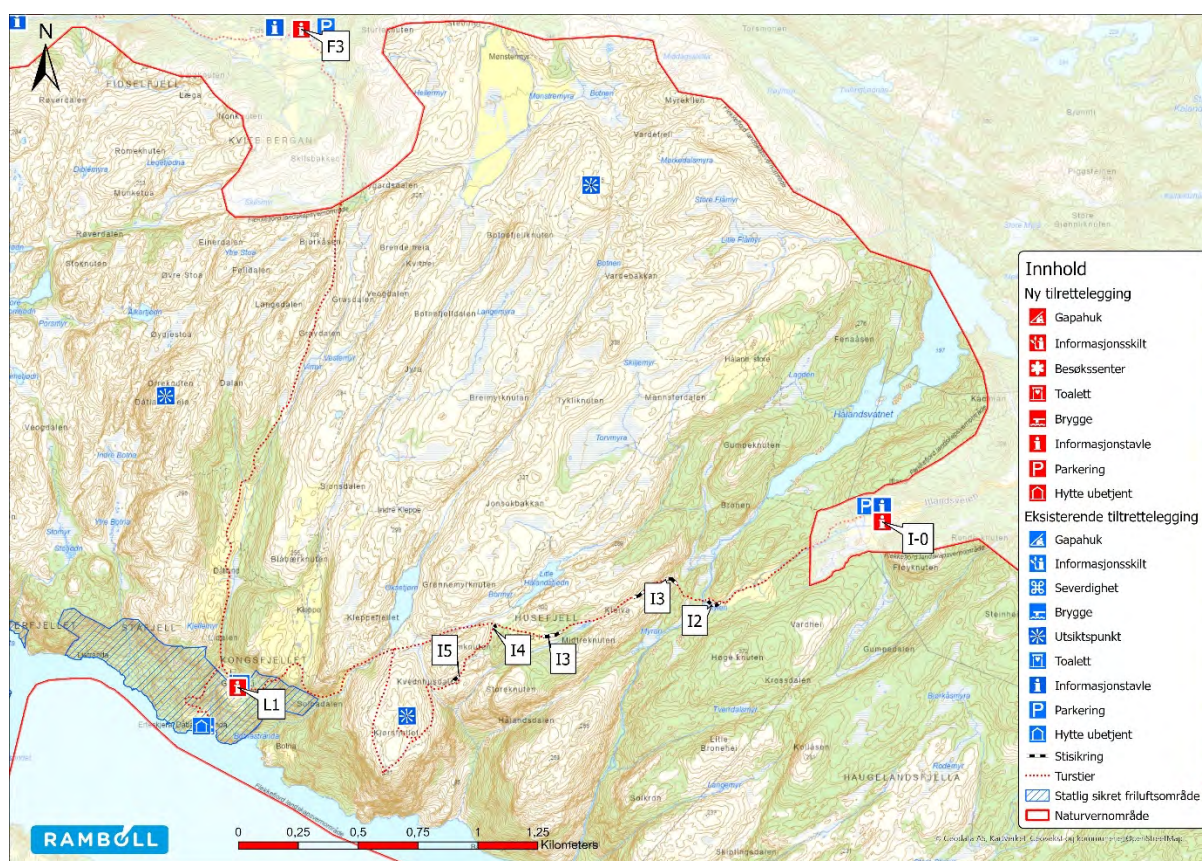
Figur 19 Tiltak i området Dåtland - Li – Dåtlandsstrand. Merknader viser til tiltak som er vist i tiltakslisten i vedlegg 2.

Tabell 4 Sårbarhetsvurdering for Hidraheia – Li, med og uten tiltak.

Sensitiv enhet	Areal	Plassering	Uten tiltak	Med tiltak
Slåtte-eng (Bolettes jorde)	1	2	2	2
Beiteområde for ærfugl	2	3	6	6
Hekkeområde for rovfugl	5	1	5	5
Samlet			13	13

Tursti Itland – Kjørsfjellet

For Itland - Kjørsfjellet er det foreslått oppgradering av stier og ny skilting. Det er også foreslått oppgradering av stien på plasser der stien går over myr. Utlegging av klopper og eventuell etablering av hevet gangsti forbi slåttemark ved Kvednhylen er tiltak som kan bidra til å redusere sårbarhet og dermed ta vare på verneverdiene. Foreslåtte tiltak framgår av figur 20 og tiltakstabell i vedlegg 2. Gjennomføring av tiltakene vil medføre at sårbarheten reduseres som vist i tabell 5.

Figur 20 Tiltak langs sti fra Itland til Kjørsfjellet. Merknader viser til tiltak som er vist i tiltakslisten i vedlegg 2.

Tabell 5 Sårbarhetsvurdering for Hidraheia – Itland – Kjørsfjellet med og uten tiltak.

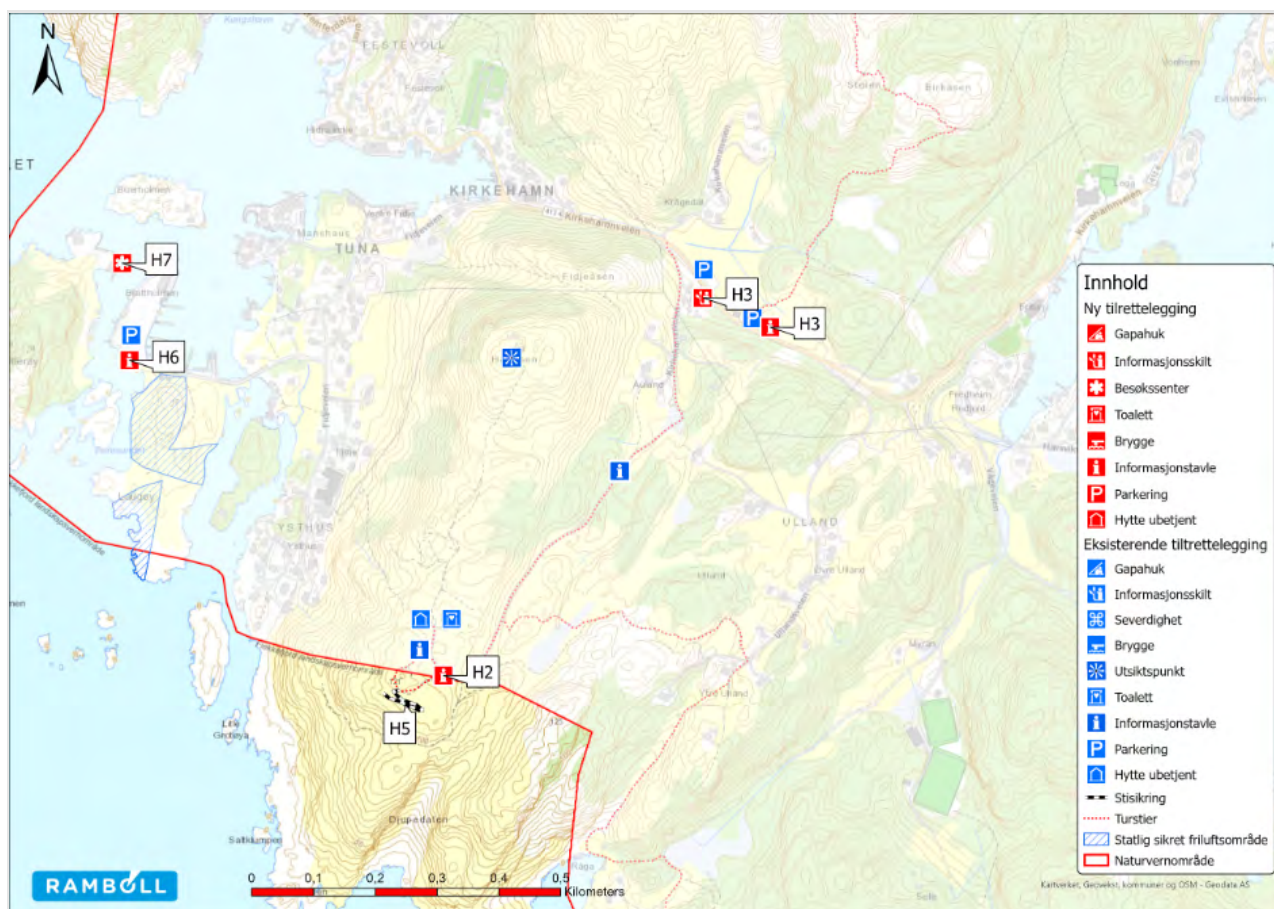
Sensitiv enhet	Areal	Plassering	Uten tiltak	Med tiltak
Blauthøl	2	4	8	4
Myr	2	2	4	2
Myr	2	4	8	4
Samlet			20	10

5.2.3 Hågåsen

Tiltak - Hågåsen

1. Utarbeide skiltplan for å informere om hensynsfull ferdsel (hunder i bånd).
2. Sikring av luftehull i tunneltakene pga. sikkerhetsrisiko for besøkende.
3. Infotavler med informasjon om verneområdet på de to parkeringsplassene.

Området er ikke vurdert i sårbarhetsvurderingen pga. mangel på data. Foreslåtte tiltak framgår av figur 21 og tiltakstabell i vedlegg 2.

Figur 21 Tiltak på Hågåsen. Sikring av hull i terreng er vist som stisikring. Merknader viser til tiltak som er vist i tiltakslisten i vedlegg 2.

5.2.4 Berrefjord

Tiltak - Berrefjord

1. Informere om hensynsfull ferdsel i landskapsvernområdet.

5.2.5 Dåstøl – Stø

Tiltak - Dåstøl-Stø

1. Utbedring av sti på strekning ved Stavvatnet i bratt parti.
2. Kanalisering av ferdsel forbi fritidsboliger i Stø og bedre skilting av sti i Stø.

Foreslåtte tiltak framgår av figur 22 og tiltakstabell i vedlegg 2. Tiltakene vil medføre at sårbarheten reduseres som vist i tabell 6.

Figur 22 Tiltak Dåstøl – Stø. Merknader viser til tiltak som er vist i tiltakslisten i vedlegg 2.

Tabell 6 Sårbarhetsvurdering for Dåstøl – Stø med og uten tiltak.

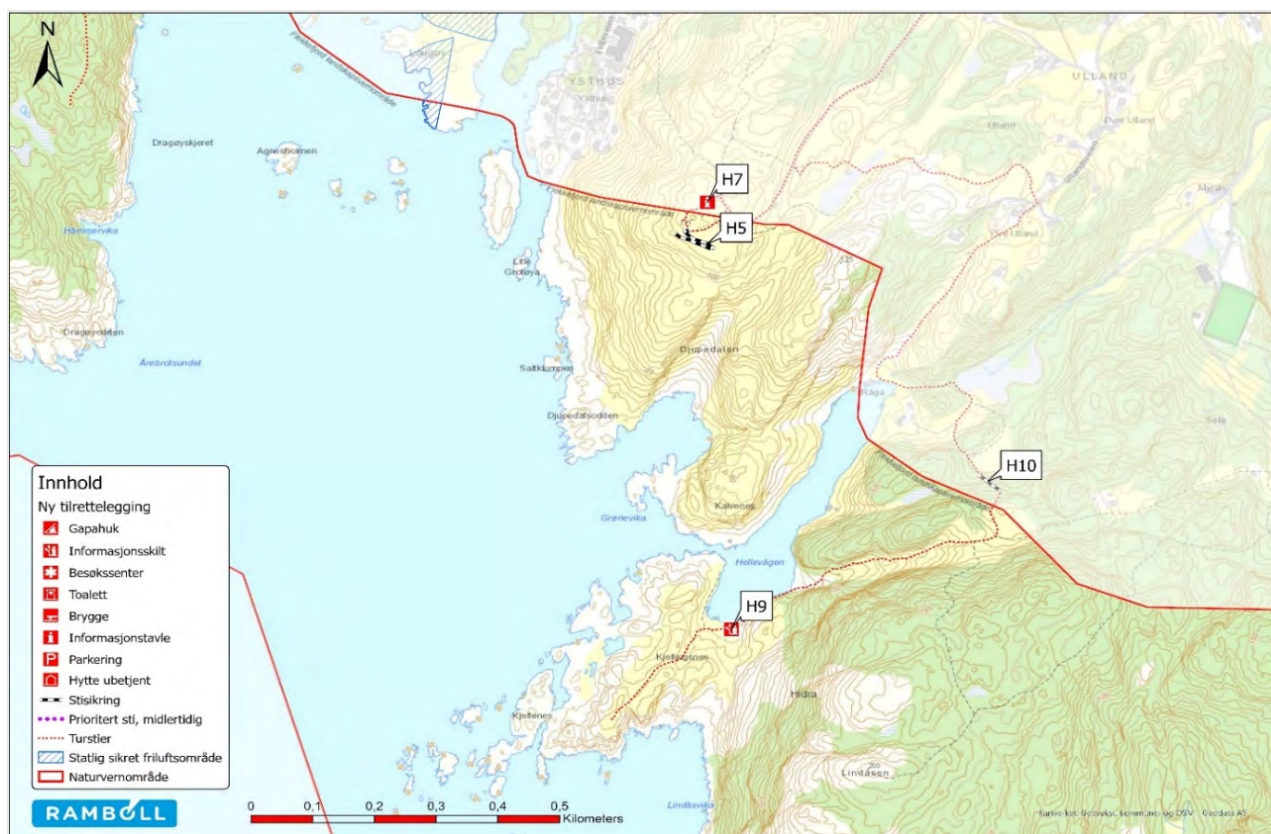
Sensitiv enhet	Areal	Plassering	Uten tiltak	Med tiltak
Strandeng og Slåtte-eng	1	4	4	2
Hekkeområde for rovfugl	5	1	5	5
Samlet			9	7

5.2.6 Kjellenes/Lindåsen

Tiltak – Kjellenes/Lindåsen

1. Fjerne gamle skilt. Sette opp informasjonsskilt som informere om nødvendigheten av skjøtsel med beitedyr og hensynsfull ferdsel uten å etterlate seg søppel.
2. Informasjonsskilt/tavle om verneområdet. Sette opp informasjonsskilt ved parkeringsplassen ved idrettsbanen på Myran, som informerer om beitedyr og hensynsfull ferdsel uten å etterlate seg søppel.
3. Utarbeide skiltplan for hensynsfull ferdsel (hunder i bånd).

Foreslåtte tiltak framgår av figur 23 og tiltakstabell i vedlegg 2. Tiltakene vil medføre at sårbarheten reduseres som vist i tabell 7.

Figur 23 Tiltak Kjellenes. Det er kun vist en liten bit av stien som bør sikres, men denne delen ligger utenfor verneområdet. Merknader viser til tiltak som er vist i tiltakslisten i vedlegg 2.

Tabell 7 Sårbarhetsvurdering for Kjellnes/Lindåsen med og uten tiltak.

Sensitiv enhet	Areal	Plassering	Uten tiltak	Med tiltak
Myr (tydelig tråkk)	1	2	2	2
Hekkeområde ærfugl	2	2	4	2
Beiteområde dykkender	3	3	9	9
Hekkeområde for rovfugl	5	1	5	5
Samlet			20	18

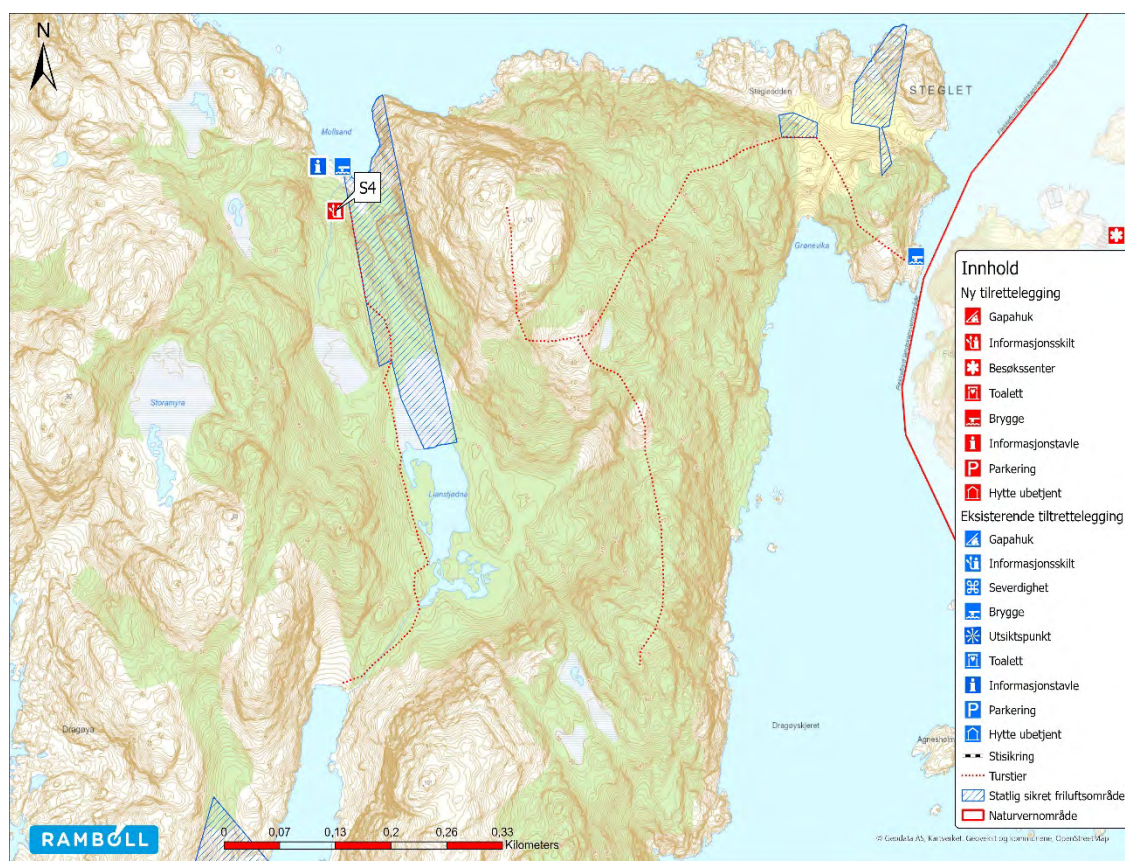
5.2.7 Ytre Skjærgård

Tiltak - Ytre Skjærgård

1. Kanalisere ferdsel på Dragøy til østre del og Steglet, av hensyn til hekkende sjøfugl i vest.

Dragøy

Foreslåtte tiltak framgår av figur 24 og tiltakstabell i vedlegg 2. Tiltakene vil medføre at sårbarheten reduseres som vist i tabell 8.

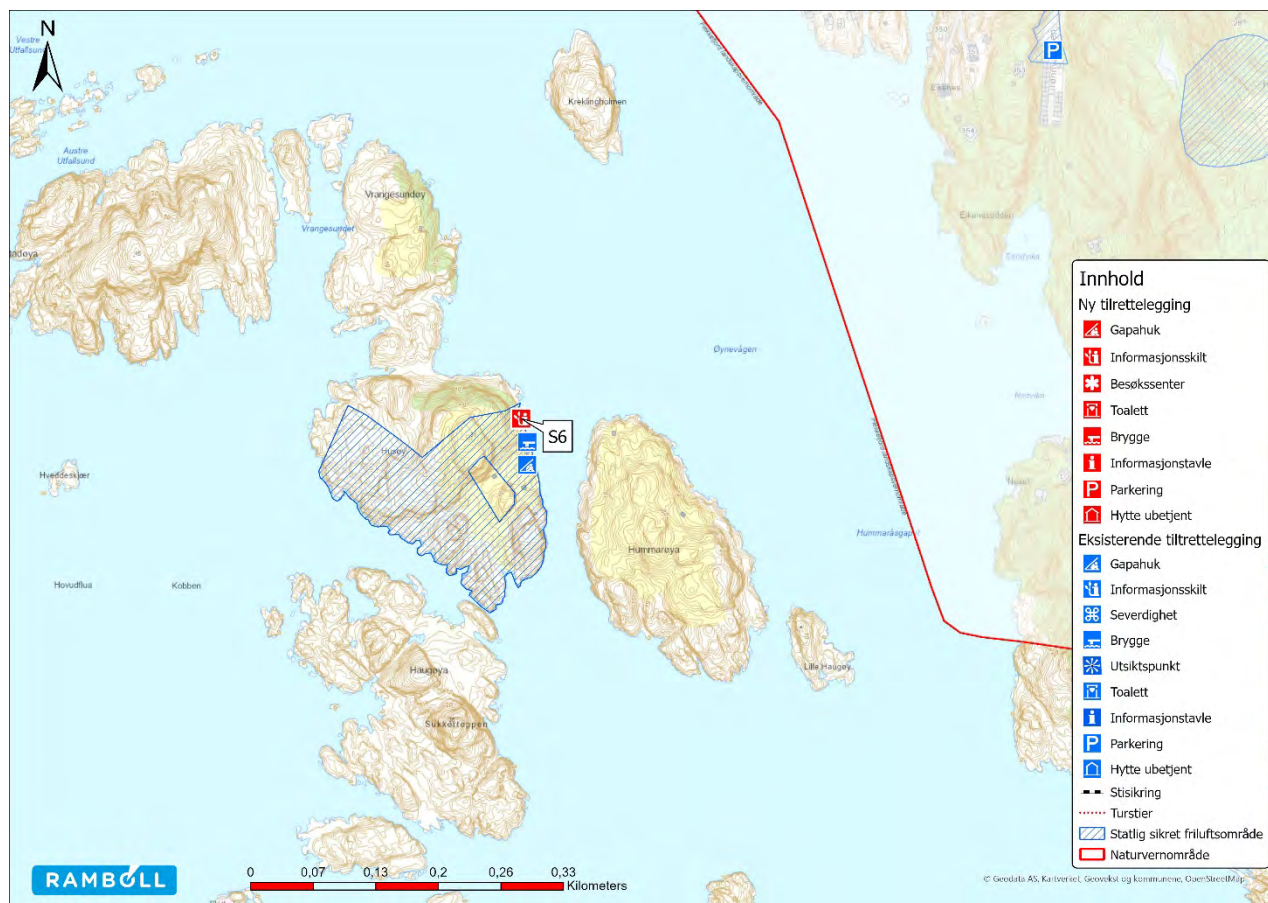
Figur 24 Tiltak Dragøy. Merknader viser til tiltak som er vist i tiltakslisten i vedlegg 2.

Tabell 8 Sårbarhetsvurdering for Dragøy med og uten tiltak.

Sensitiv enhet	Areal	Plassering	Uten tiltak	Med tiltak
Strandeng	2	2	4	4
Myr på Dragøy	2	2	4	4
Bratt skråning	1	4	4	2
Berg og grunnlendt mark	3	2	6	6
Hekkeområde for musvåk	2	2	4	2
Hekkeområde for rovfugl	5	1	5	5
Hekke- og beiteområder sjøfugl	2	2	4	2
Samlet			31	25

Husøy og Hummarøy

For Husøy og Hummarøy er det foreslått ny skilting. Foreslåtte tiltak framgår av figur 25 og tiltakstabell i vedlegg 2. Sårbarhetsvurderingen som er vist i tabell 9 tar utgangspunkt i flere forslag til tiltak og flere er allerede gjennomført. Tiltakene vil medføre at sårbarheten reduseres som vist i tabell 9.

Figur 25 Tiltak Husøy – Hummarøy. Plassering av skilt. Merknader viser til tiltak som er vist i tiltakslisten i vedlegg 2.

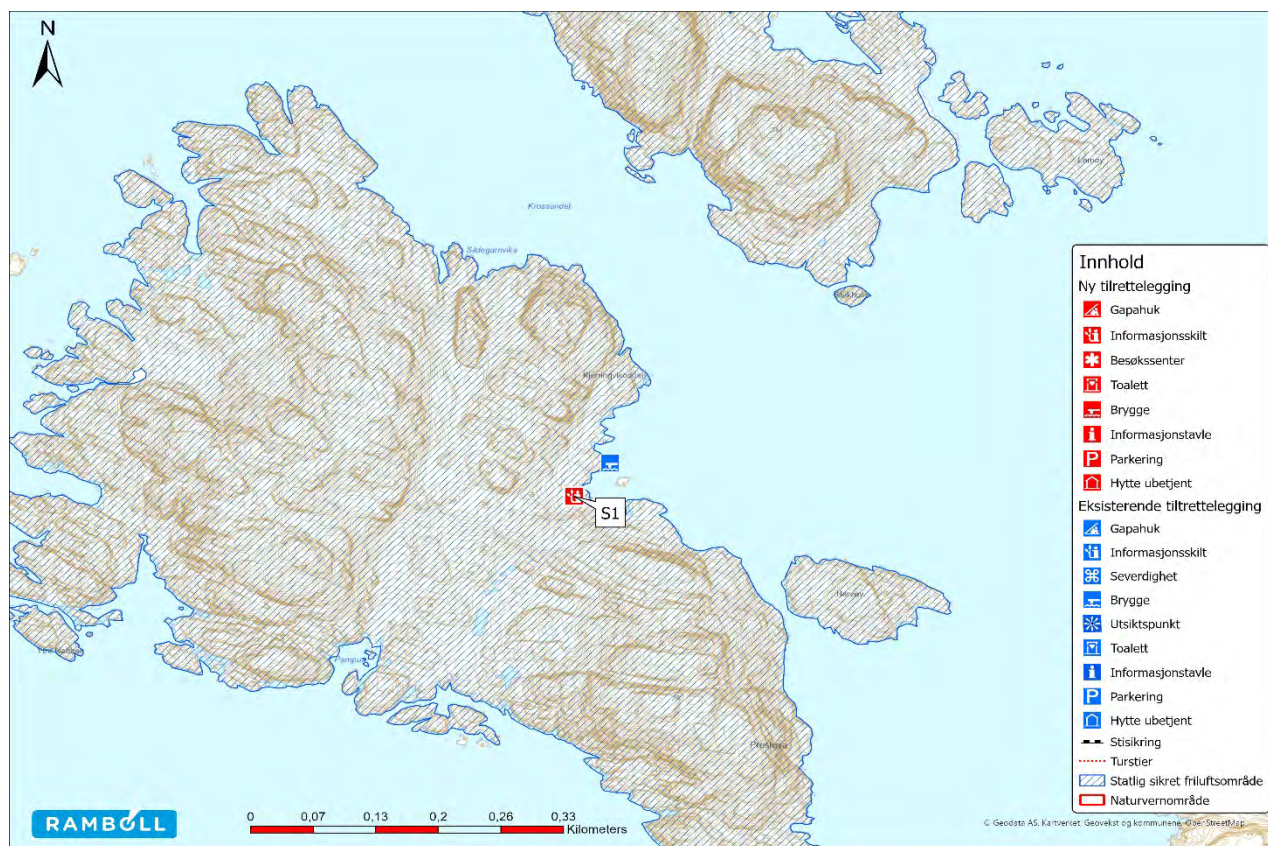
Tabell 9 Sårbarhetsvurdering for Husøy/Hummarøy med og uten tiltak.

Sensitiv enhet	Areal	Plassering	Uten tiltak	Med tiltak
Hekkeområde for ærfugl og svartbak	2	3	6	2
Beite- og overvintringsområde for ærfugl	4	3	12	12
Hekkeområde for rovfugl	5	1	5	5
Samlet			23	19

Prestøy

Siden Prestøy er sårbar for forstyrrelser og slitasje, er alle tiltak som kan begrense ferdsel utenom bryggeområdet vurdert som positive. Det er behov for infoskilt som informerer om verneverdier og hensynsfull ferdsel (oppfordrer besøkende til ikke å forlate bryggeområdet/badeplassen i hekkeperioden og holde hunder i bånd av hensyn til beitedyr og fugleliv).

Foreslåtte tiltak framgår av figur 26 og tiltakstabell i vedlegg 2. Sårbarhetsvurderingen som er vist i tabell 10 tar utgangspunkt i flere forslag til tiltak enn det som er vist i figur 26. Tiltakene vil medføre at sårbarheten reduseres som vist i tabell 10.

Figur 26 Tiltak Prestøy. Merknader viser til tiltak som er vist i tiltakslisten i vedlegg 2.

Tabell 10 Sårbarhetsvurdering for Prestøy med og uten tiltak.

Sensitiv enhet	Areal	Plassering	Samlet skår (areal x plassering)	Med tiltak
Myr	1	3	3	3
Berg og grunnlendt mark	4	3	12	12
Hekkeområde for fugl	3	1	3	1
Beiteområde for dykkender	3	3	9	9
Hekkeområde for rovfugl	5	1	5	5
Samlet			32	30

5.2.8 Langeland

Tiltak - Langeland

1. Utarbeide skiltplan for å informere om hensynsfull ferdsel.

Foreslåtte tiltak framgår av figur 27 og tiltakstabell i vedlegg 2. For Langeland er det foreslått ny skilting. Tiltakene vil ikke medføre at sårbarheten reduseres, jf. tabell 11.

Figur 27 Tiltak Langeland og Kalven. Merknader viser til tiltak som er vist i tiltakslisten i vedlegg 2.

Tabell 11 Sårbarhetsvurdering for med og uten tiltak.

Sensitiv enhet	Areal	Plassering	Uten tiltak	Med tiltak
Myr og strandsump/-eng	2	2	4	4
Myr	2	2	4	4
Myr	1	2	2	2
Samlet			10	10

5.2.9 Kalven

Tiltak – Kalven

1. Tilrettelegge og sikre stinettet til Kalven i samarbeid med Flekkefjord kommune, grunneiere og skjøtselsansvarlige/beitebrukere, inkludert:
 - Utarbeide skiltplan for å informere om hensynsfull ferdsel.

Foreslåtte tiltak framgår av figur 27 og tiltakstabell i vedlegg 2. For Kalven er det foreslått ny skilting. Tiltakene vil ikke medføre at sårbarheten reduseres som vist i tabell 12.

Tabell 12 Sårbarhetsvurdering for Kalven med og uten tiltak.

Sensitiv enhet	Areal	Plassering	Uten tiltak	Med tiltak
Myr og strandsump/-eng	2	2	4	4
Myr	2	2	4	4
Myr	1	2	2	2
Samlet			10	10

5.2.10 Andabeløy - Tarmevika

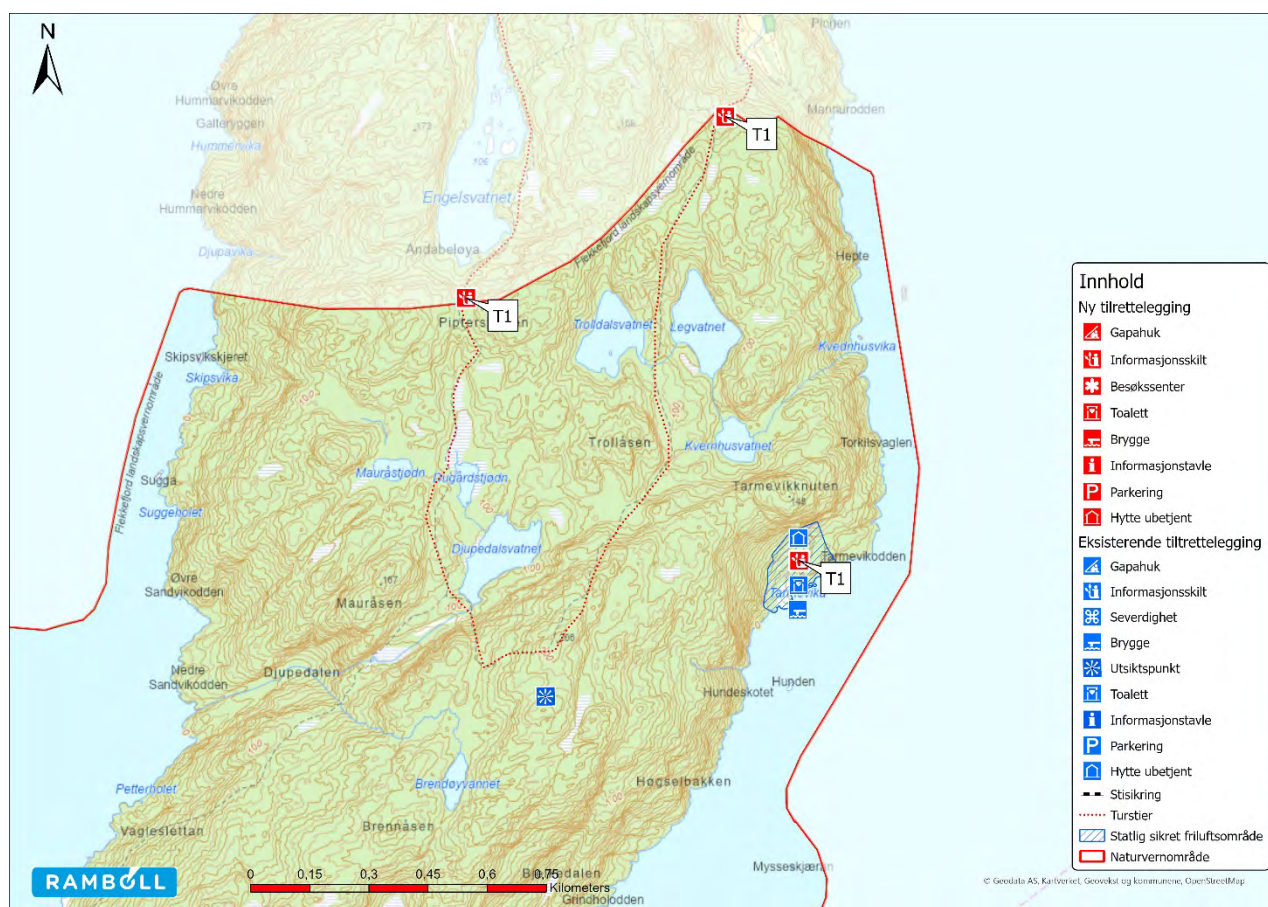
Tiltak - Tarmevika

1. Informasjonstavle om verneverdier og hensynsfull ferdsel.

Foreslåtte tiltak framgår av figur 28 og tiltakstabell i vedlegg 2. Tiltakene vil ikke medføre endring i sårbarhet som vist i tabell 13.

Tabell 13 Sårbarhetsvurdering for Tarmevika med og uten tiltak.

Sensitiv enhet	Areal	Plassering	Uten tiltak	Med tiltak
Bratt skråning	1	2	2	2
Myr	2	2	4	4
Samlet			6	6

Figur 28 Tiltak Andabeløy. Merknader viser til tiltak som er vist i tiltakslisten i vedlegg 2.

6 Referanser

1. [Naturbase.no](https://naturbase.no)
2. [Artsdatabanken.no](https://artsdatabanken.no)
3. Naturtypekartlegging i Vest-Agder 2012, Biofokus Rapport 2013-14
4. [Kartlegging av naturtyper](#) – verdisetting av biologisk mangfold, Håndbok 13.2.utg. Direktoratet for Naturforvaltning 2007.
5. [Forslag til Ytre kystzone Flekkefjord landskapsvernområde](#)
6. [Forvaltningsplan for Flekkefjord LVO 2010](#)
7. Forvaltningsplan for Flekkefjord høringsutkast 2016, Fylkesmannen i vest Agder
8. Forvaltningsplan for Flekkefjord 2020, Statsforvalteren i Agder
9. Forvaltningsplan for Flekkefjord LVO 2022, Statsforvalteren i Agder
10. Rundskriv om forvaltning av verneforskrifter, M 106, Miljødirektoratet 2014
11. Veileder for besøksforvaltning i norske verneområder, M 415, Miljødirektoratet 2015
12. Prosjektplan for besøksstrategi 2020
13. Forskrift om fartsbegrensning i sjø, Flekkefjord kommune
14. Besøksstrategi for Flekkefjord LVO 2020-2030 – Høringsutkast, juli 2020
15. Samlet rapport fra referansegrupper for grunneiere, reiseliv og natur- og miljøorg.
16. Skjøtselsplan for Li 2011-2015
17. Forvaltningsplan for Stykkjet 2008-2015
18. Skjøtselsplan for verdifullt kulturlandskap Kleppe – Dåtland – Li 2018
19. Skjøtselsplan for Kleppa, 2018
20. Forvaltningsplan for Skjærgårdsparken Lister
21. Forvaltningsplan for Tarmevika 2019
22. Forvaltningsplan for Hågåsen 2021
23. Reisemålsstrategi for Flekkefjord – fra fire fyrtårn til helårlig reisemål
24. Selvaag S.K. & Wold L.C. 2019. Brukerundersøkelser i Flekkefjord og Oksøy-Ryvingen landskapsvernområder. Sommeren 2018. NINA Rapport 1651. Norsk institutt for naturforskning
25. Detaljregulering for Hidra Kystkultursenter og fiskerihavn, gnr 11, bnr 57, Kirkehamn, PlanID 1004201506
26. Mulighetsstudie for Ullarøy, Laugøyna og fiskerihavna på Hidra, MIMIR 2018.
27. [Merkehåndboka](#)
28. [Designmanual for Norges Nasjonalparker](#)
29. Hanssen, U., Abaz, A. H. & Fjeldstad, H. 2023. NiN Basiskartlegging av verneområder i Agder fylke 2022. Miljøfaglig Utredning rapport 2023-11, ISBN 978-82-345-0381

